

Studenter strømmer til Norge

- Hvem bytter til norsk pass?
- Verneplikt og undervekt
- Lang skolevei til yrke
- Bymiljø under lupen
- Siden sist

Statistics Norway

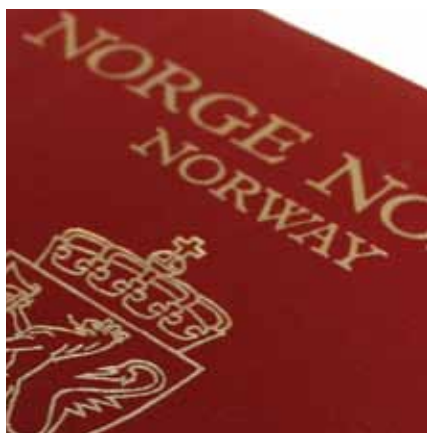

Statistisk sentralbyrå

Sannfunnsspeilet

Samfunnsspeilet

11 860

innvandrere

ble norske statsborgere i 2011. I alt har 63 prosent av alle innvandrere i Norge norsk statsborgerskap. Flyktninger og deres familier bytter statstilhørighet i større grad enn arbeidsinnvandrere, personer fra Asia eller Afrika gjør det oftere enn europeere.

Silje Vatne Pettersen skriver om overgang til norsk statsborgerskap, side 7.

55 prosent

av elevene

på yrkesfaglinje i videregående skole fullførte utdanningen i løpet av fem år, viser tall for 2011. Tilsvarende andel på studieforberedende var 83 prosent. Bare en tredjedel av elevene som starter på yrkesfag, oppnår kompetanse de kan bruke i yrkeslivet.

Les mer om fullføring av skolegangen i Birgit Bjørkengs artikkel, side 20.

13 kommuner

kalt framtidens byer

har fått kartlagt sitt bymiljø gjennom et sett med indikatorer. Tilbud som øker befolkningens trivsel, slik som adgang til natur og rekreasjon i nærmiljøet, gang- og sykkelveier, kort vei til barnehage eller skole, varierer betydelig mellom disse kommunene.

Trine Haagensen omtaler utvalgte sider ved kartleggingen, side 25.

1/2013

Samfunnsspeilet

1/2013 – 27. årgang

Samfunnsspeilet presenterer aktuelle analyser om levekår og livsstil, og kommer ut fem ganger i året. Tidsskriftet gir viktig informasjon om sosiale, demografiske, økonomiske og kulturelle endringer i samfunnet.

Samfunnsspeilet henvender seg til deg som er samfunnsengasjert, og til deg som har bruk for å kjenne det norske samfunnet i jobben din. For studenter og skoleelever er tidsskriftet en nyttig kilde som fyller tomrommet mellom lærebøker og dagspressen.

Redaksjon: Elisabeth Nørgaard (ansv.), Natasza P. Sandbu (red.), Frode Brunvoll, Even Høydahl, Julie Kjølvik, Geir Nygård, Elisabeth Rønning, Toril Sandnes, Ole Sandvik, Tor Skoglund, Trond Amund Steinset, Signe Vrålstad, Kenneth Aarskaug Wiik.

Redigering: Gunn Bredevang og Helga Nordermoen (layout).

Foto: Colourbox, Crestock, Forsvarets mediesenter, Studio Vest.

Design: Siri E. Boquist

Trykk: Møklegaards Trykkeri AS

Priser: Per år kr 330,- (institusjoner), kr 220,- (private). Enkeltnr. kr 65,-.

Neste nummer av Samfunnsspeilet kommer ut i april 2013.

Internett: <http://www.ssb.no/>

E-post: ssb@ssb.no

ISBN 978-82-537-8593-6 Trykt versjon

ISBN 978-82-537-8594-3 Elektronisk versjon

ISSN 0801-7603 Trykt versjon

ISSN 0809-4713 Elektronisk versjon

© Statistisk sentralbyrå, mars 2013.

Artikler i tidsskriftet kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk sentralbyrås oppfatning.

Ved bruk av stoff fra tidsskriftet, oppgi kilde: Samfunnsspeilet/Statistisk sentralbyrå.

Kristian Rose Tronstad og Kristina Kvarv Andreassen

Internasjonale studenter i Norge 2000-2010

Rekordhøy studentinnvandring til Norge 2

Silje Vatne Pettersen

Overgang til norsk statsborgerskap 1977–2011

Hvem bytter til norsk statsborgerskap? 7

Julie Kjølvik

Undervekt og overvekt blant jenter og gutter

17-årige ungdommer – hver 10. jente undervektig? 13

Birgit Bjørkeng

Videregående opplæring – yrkesfag og fullføring

Yrkesfag – lengre vei til målet 20

Trine Haagenesen

Bymiljø – indikatorer for miljøutviklingen

Godt urbant miljø i «framtidens byer»? 25

Siden sist 31

Rekordhøy studentinnvandring til Norge

Utenlandske studenter strømmer til norske universiteter og høyskoler. Tallet er doblet i løpet av fem år. Flest studenter kommer fra Kina og Tyskland, og naturvitenskapelige fag er mest populære, viser tall for 2000-2010/2011. Etter ti år var en av fem utenlandske studenter fremdeles bosatt i Norge. Yrkesdeltakelsen er høy blant dem som blir, og mange jobber i yrker med høye kvalifikasjonskrav.

Kristian Rose Tronstad og
Kristina Kvarv Andreassen

I løpet av perioden fra årtusenskiftet og fram til i dag har studentmobiliteten i verden blitt doblet, og internasjonale studenter utgjør i overkant av 2 millioner. USA, Storbritannia, Tyskland, Frankrike og Australia er de mest populære destinasjonslandene, men studentmigrasjonen til Norge har også steget betydelig i løpet av de siste årene (OECD 2011, SSB 2012a).

Samtidig har norske myndigheter endret politikk og retorikk overfor internasjonale studenter de siste årene. Fra å være sterkt opptatt av retur så man ved utgangen av 1990-tallet at studentene kunne være interessant arbeidskraft. Utover 2000-tallet har regelverket blitt endret slik at det skulle bli lettere for studentene å få innvilget arbeidstillatelse, men fremdeles er det ulike hensyn og mål med studentmigrasjonen til Norge (Bore, Tronstad og Djuve 2012, Brekke 2006).

Nyttig kompetanse?

Fra et utviklingspolitisk ståsted er støtte til utdanning for studenter i fattige land i sør et virkemiddel for å heve kunnskapsnivået i samarbeidsland. Dette tilsier at man bør tillate studenter fra land i sør å komme til Norge, men at de bør dra hjem etter endte studier for å bidra til utvikling i sitt hjemland.

For norsk næringsliv kan studentinnvandring bidra til nye og nyttige kontakter i framtidige markeder. Studentinnvandring kan også bidra til å rekruttere og beholde spesialister, i sterk global konkurranse. Ut fra dette perspektivet kan det være ønskelig for norske arbeidsgivere at det legges til rette for at utenlandske studenter kan bli igjen i Norge etter endte studier.

På den annen side kan innvandringspolitiske mål om å regulere innvandringen tilsi strengere kontroll med hvem som kommer til Norge. I enkelte land frykter man at innvandring av studenter kan bli utnyttet som et smutthull i et ellers strengt innvandringsregime.

For utdanningsinstitusjonene, det vil si universiteter og høyskoler som tar i mot studentene, er trolig det viktigste å rekruttere og utdanne flinke studenter uavhengig av om de er fra det ene eller det andre landet, så lenge det ikke påvirker institusjonens økonomi på en negativ måte eller bidrar til uforholdsmessig mye byråkrati.

Sammensatt gruppe

Formålet med denne artikkelen er todelt. For det første ønsker vi å analysere studentinnvandringen til Norge de siste årene. Hva kjennetegner dem som kommer for å studere? Hvor kommer de fra, og hva studerer de? I del to vil vi

Kristian Rose Tronstad er statsviter og forsker ved NIBR, Norsk institutt for by- og regionsforskning. (kristian.tronstad@nibr.no)

Kristina Kvarv Andreassen er sosiolog og rådgiver i SSB, Seksjon for befolkningsstatistikk. (kristina.andreassen@ssb.no)

analysere i hvilken grad internasjonale studenter blir boende i Norge og deres tilknytning til arbeidsmarkedet. Hvor mange av dem som kom for å studere i Norge i løpet av perioden 2000-2010, er fremdeles bosatt, og hva gjør de nå?

Datagrunnlaget for analysen er hentet fra Statistisk sentralbyrås statistikker «innvandrere etter innvandringsgrunn» og «registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere» (se tekstboks om kilder og metode).

Ved å koble data om innvandringsgrunn per 1. januar 2011 og sysselsetting pr 4. kvartal 2010 får vi oversikt over alle som har innvandret til Norge for første gang etter 1990 og hadde utdanning som innvandringsgrunn, om de fremdeles er bosatt, og i så fall om de da er sysselsatt.

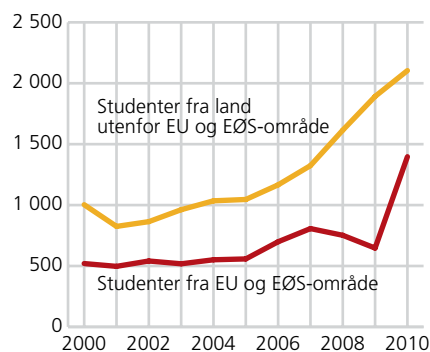
Ulik adgang til landet

I statistikken om innvandringsgrunner er utdanning en hovedkategori sammen med arbeid, familie og flukt. Utdanning som innvandringsgrunn er en bred kategori som omfatter alt fra praktikanter i jordbruket, au pairer og studenter. I denne analysen inkluderer vi bare dem som har kommet til Norge for å studere ved høyskole eller universitet. Praktikanter og au pairer er utelatt.

Vi skiller i hovedsak mellom studenter fra EU og EØS og studenter fra land utenfor EU og EØS, såkalte tredjeland, fordi de to gruppene har ulik adgang til Norge. Fra 2009 ble det innført en registreringsordning for innvandrere fra EØS-landene utenom Norden. De trenger ikke lenger søke om oppholdstillatelse, det rekker å registrere seg gjennom registreringsordningen for EØS-borgere.

Figur 1. Ikke-nordisk studentinnvandring, etter år og landbakgrunn. 2000-2010. Antall

Kilde: Innvandrere, etter innvandringsgrunn, 1. januar 2011, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Studentinnvandring 2000-2010, etter nasjonalitet

Viktigste avsenderland 2000-2010	Antall innvandrede studenter	Prosent fremdeles bosatt per 1.1.2011
Totalt	21 538	47
Kina	2 366	50
Tyskland	2 291	37
Russland	1 124	64
Spania	989	36
Frankrike	958	43
USA	865	38
Etiopia	706	51
Nepal	597	62
Ghana	506	43
Italia	462	39
Andre (136 nasjonaliteter)	10 674	50

Kilde: Innvandrere, etter innvandringsgrunn, 1. januar 2011 Statistisk sentralbyrå.

Nordiske statsborgere kan flytte fritt mellom de nordiske landene, vi vil derfor ikke kunne gjenfinne disse i utlendingsforvaltningens registre med noe oppholdsgrunnlag. De er derfor utelatt fra statistikken. Alle andre utenlandske statsborgere må ha en eller annen form for tillatelse/registreringsbevis for å kunne flytte til Norge, ifølge reglene fra Utlendingsdirektoratet (UDI 2012).

Denne analysen omhandler studentmobilitet, det vil si utenlandske statsborgere som har kommet til Norge for å studere. Analysen omfatter derfor ikke alle innvandrere og heller ikke norskfødte studenter med innvandrerforeldre som studerer i Norge.

Hvor mange innvandrere for å studere?

Etter utvidelsen av EU i 2004 og 2007, og etter finanskrisen, da mange land i Europa ble hardt rammet, har den generelle innvandringen til Norge vært rekordhøy sammenlignet med tidligere innvandring, men også sammenlignet med andre lands innvandring (Eurostat 2012). Årsaken til den betydelige økningen er arbeidsinnvandring, spesielt fra Polen og Baltikum, men også fra Sverige, Tyskland og andre europeiske land. Med større arbeidsinnvandring har flere fått ektefelle og barn til Norge, det vil si at også familierelatert innvandring har økt betydelig.

Antallet flyktninger som kommer til Norge, har derimot vært ganske stabilt, rundt 5 000 i året, men innvandring som følge av flukt utgjør en stadig mindre del av den årlige innvandringen. Sammenlignet med arbeidsinnvandring og familieinnvandring er studentinnvandringen til Norge ganske beskjeden. I løpet av de siste ti årene har det likevel vært en markant økning i antall studenter som innvandrere til Norge fra ikke-nordiske land (se figur 1). 1 500 utenlandske studenter kom i 2000. Årlig studentinnvandring økte utover 2000-tallet, og i 2010 var tallet 3 500. I hele tiårsperioden har det i alt innvandret 21 500 studenter, der to av tre har bakgrunn fra land utenfor Europa.

Kommer fra 150 land

De internasjonale studentene er en sammensatt gruppe med bakgrunn fra 150 ulike land. De to viktigste avsenderlandene er Kina og Tyskland, men det kommer også mange studenter fra Russland, Spania og Frankrike. Blant afrikanske land er det Etiopia og Ghana som har flest studenter i Norge. (se tabell 1).

Kilder, metode og begreper

Data for *innvandringsgrunn* er basert på SSBs befolkningsregister (BEREG) og Utlendingsdatabasen (UDB) i Utlendingsdirektoratet (UDI). BEREG har Det sentrale folkeregisteret (DSF) som kilde.

UDB er database for alle saker som gjelder søknad om besøk og opphold i Norge.

Den enkeltvariabelen i UDB som betyr mest for statistikken over innvandringsgrunner er vedtaksgrunn (innvandringsgrunn). *Innvandrere* er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og på et tidspunkt har innvandret til Norge.

Data for den registerbaserte *sysselsettingsstatistikken* bygger på flere ulike registre. De viktigste er NAVs arbeidsgiver-/arbeidstakerregister (Aa-registeret), lønns- og trekkoppgaverregisteret (LTO) og selvangivelsesregisteret administrert av Skattedirektoratet, registeret over vernepliktige og sivilarbeidere fra henholdsvis Vernepliktsverket og Siviltjenesteadministrasjonen, samt Enhetsregisteret.

Sysselsettingsstatistikken er også påkoblet informasjon fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB), og utdanningsnivå er klassifisert etter norsk standard for utdanningsgruppering (NUS 2000).

Sysselsatte er definert som personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken. Personer som er sysselsatt, men også registrert i utdanning, er klassifisert som *sysselsatt og i utdanning*.

Alt i alt er kjønnsfordelingen blant studentene som kommer til Norge, ganske jevn. Blant europeerne er det imidlertid en overvekt av kvinner (55 prosent), mens det er en overvekt av menn fra land utenfor EU/EØS (56 prosent). Studentene fra EU-land er i gjennomsnitt 23 år når de kommer til Norge, mens studenter fra såkalte tredjelands har en gjennomsnittsalder på 25 år. Aldersforskjellen skyldes trolig at studentene med bakgrunn fra et land utenom Europa studerer på et høyere nivå enn studentene fra EU og EØS.

Naturvitenskap og humaniora

Mer enn 10 000 av de i alt 21 500 studentene som har kommet i løpet av de siste årene var fremdeles bosatt i Norge ved inngangen til 2011. Blant disse var i underkant av 5 000 registrert i høyere utdanning per 1. oktober 2010 (NUDB, se tekstboks).

Blant tredjelandsstudenter var naturvitenskapelige fag de klart mest populære. Hele 42 prosent av studentene i denne gruppen studerte et naturvitenskapelig fag. Også blant studenter fra EU- og EØS-land var naturvitenskapelige fag mest populært (32 prosent), men i denne studentgruppen er det også mange som studerer humanistiske fag (23 prosent) og samfunnsfag (18 prosent). Ved siden av naturvitenskapelige fag, humanistiske fag og samfunnsfag er økonomi og administrasjon de mest populære fagene blant utenlandske studenter i Norge (se tabell 2).

Blant studentene fra land utenfor Europa studerer 60 prosent på masternivå, mens studentene fra EU/EØS i større grad er å finne på bachelornivå. Om lag 15 prosent av de utenlandske studentene i Norge studerer på øverste nivå – ph.d. eller doktorgrad.

«Should I stay or should I go?»

Studenttillatelse fra Utlendingsdirektoratet (UDI) danner ikke grunnlag for permanent oppholdstillatelse. Internasjonale studenter kan få fornyet tillatelsen dersom de har progresjon i studiene. Det er også mulig å søke fornyelse av tillatelse i seks måneder dersom en aktivt søker jobb, eller man har et konkret jobbtillbud.

Tidligere studier viser imidlertid at internasjonale studenter i liten grad blir boende i Norge (Brekke 2006). Denne analysen bekrefter dette. Figur 2 illustrerer andel bosatte i forhold til hvilket år studentene har innvandret. Ikke uventet var nesten 100 prosent blant studenter som innvandret i 2010, fremdeles bosatt per 1. januar 2011. Om lag 40 prosent av studenter som innvandret fra tredjeland i 2007, var fremdeles bosatt 2011, mens tilsvarende andel blant studenter fra EU og EØS var lavere, bare 22 prosent.

Blant studenter som innvandret rundt årtusenskiftet er en av fem fremdeles bosatt. Det er ikke noen forskjell av betydning mellom studenter med EU- og EØS-bakgrunn og dem med bakgrunn fra tredjeland. Blant flyktninger og familieinnvandrere, men også arbeidsinnvandrere, som har innvandret i samme periode, er det en langt høyere andel som blir boende i Norge (SSB 2012a).

Hva gjør de som blir?

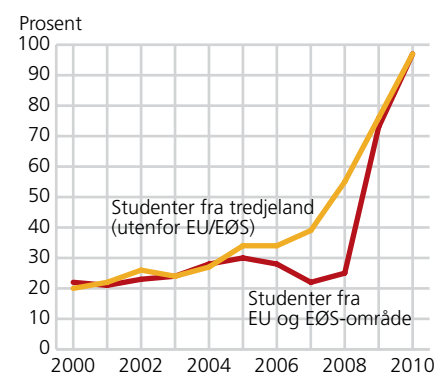
Analysene viser at de utenlandske studentene som blir i Norge har høy yrkesdeltakelse, og mange jobber i yrker med høye kompetansekrav. I 2011 var 87 prosent av studentene som innvandret i år 2000, enten sysselsatt (74 prosent), fremdeles i utdanning, men med deltidsjobb (12 prosent), eller aktivt

Tabell 2. Fordeling av studenter, etter fagretning og landbakgrunn. 2010. Prosent

	Tredjelands	EU/EØS
Totalt	100	100
Naturvitenskapelige fag	42	32
Humanistiske og estetiske fag	14	23
Økonomi og administrasjon	14	12
Samfunnsfag og juss	12	18
Helse, ernæring og idrett	9	8
Lærerutdanning	4	3
Primærnæringsfag	2	1
Transport og kommunikasjon	2	1
Andre	1	2
N = antall personer	3 797	1 073

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere, 4. kvartal 2011, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Utenlandske studenter som fortsatt er i Norge, etter år for innvandring og landbakgrunn. 2011. Prosent

Kilde: Innvandrere, etter innvandringsgrunn, 1. januar 2011, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Yrkesfordeling, etter landbakgrunn og yrkesstatus. 4. kvartal 2010. Prosent

	Tredjelandsborgere		EU og EØS	
	Sysse- satt	Sysse- satt og frem- deles i utdan- ning	Sysse- satt	Sysse- satt og frem- deles i utdan- ning
Totalt	100	100	100	100
Ledere	1	0	3	0
Akademiske yrker	40	27	45	45
Høgskoleyrker	29	8	27	16
Kontoryrker	5	5	4	4
Salgs- og serviceyrker	13	23	13	22
Bønder, fiskere osv.	0	0	1	0
Håndverkere	1	1	1	1
Prosess- og maskinopera- tører, transportarbeidere	1	3	2	0
Renholdere, hjelpepleiere	10	32	4	10
Militære yrker	0	0	0	0
N= (antall personer)	1 371	1 391	964	402

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere, 4. kvartal 2011, Statistisk sentralbyrå.

arbeidssøkende (2 prosent). Blant studentene som har innvandret i løpet av de siste årene, er yrkesdeltakelsen betydelig lavere. (SSB 2012b) Dette skyldes at internasjonale studenter forutsettes å studere fulltid. De gis likevel en arbeidstillatelse med mulighet for inntil 20 timer arbeid per uke ved siden av studiene (UDI 2012). Mange av studentene benytter seg av denne muligheten.

En stor andel av studentene som blir i Norge, jobber i akademiske yrker eller yrker som krever høgskoleutdanning. Andelen som er ansatt i denne type yrker, er lavere blant dem som fremdeles er i utdanning. Her er også andelen som jobber i yrker uten krav til utdanning, høy, spesielt blant tredjelandsborgere (se tabell 3).

Hva lokker dem hit?

Den deskriptive analysen som vi har gjort her, viser at studentinnvandringen til Norge i løpet av de siste ti årene har økt kraftig. En mulig forklaring på at Norge er blitt et mer attraktivt land å studere i sammenlignet med tidligere, kan være at høyere utdanning i Norge er gratis. I 2006 innførte Danmark studieavgift for studenter fra land utenfor EU/EØS, og i 2010 fulgte Sverige etter.

Samtidig er det stor etterspørsel etter høyt kvalifisert arbeidskraft i Norge i en periode hvor mange andre land i Europa sliter med rekordhøy arbeidsledighet. Eurokrisen har også ført til at flere EU-land har kuttet i studiefinansieringen og satt opp skolepengene. Dette er faktorer som kan forklare hvorfor Norge er blitt mer attraktivt for internasjonale studenter.

Referanser

Bore, L., K. R. Tronstad og A.B. Djuve (2012) Immigration of International Students to the EU/EEA. Report to the European Migration Network from the Norwegian Contact Point, August 2012. (<http://emn.intrasoft-intl.com/html/index.html>)

Brekke, J.-P. (2006): International students and immigration to Norway. Oslo, Institute for Social Research.

Eurostat (2012): Sustainable development indicators. (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/sdi/indicators/theme4>)

OECD (2011): International Migration Outlook 2011. Paris, Organisation for Economic Co-operation and Development.

SSB (2012a): Innvandrere, etter innvandringsgrunn, 1. januar 2012, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvgrunn/>)

SSB (2012b): Registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere, 4. kvartal 2011, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/06/01/innvregsys/>)

UDI (2012): Studier. (<http://www.udi.no/Sentrale-tema/Studier/>)

Norges teknisk-vitenskapelige universitet.

Hvem bytter til norsk statsborgerskap?

Antall innvandrere som velger å bytte sin statstilhørighet, har økt kraftig i løpet av de siste 30 årene. I 1977 ble 890 personer norske borgere. I 2011 er tallet 11 860. Over halvparten av alle innvandrere (63 prosent) som er bosatt i Norge i dag, har norsk statsborgerskap. Det er særlig flyktninger og familieinnvandrede fra land i Asia og Afrika som bytter til norsk statsborgerskap når de har muligheten til det. Derimot er det liten interesse for norsk statsborgerskap blant europeere og arbeidsinnvandrere.

Norsk statsborgerskap gir rett til opphold og arbeid i Norge, og gir muligheten til å delta i og påvirke sentrale demokratiske beslutningsprosesser i samfunnet. Retten til å stemme ved stortingsvalg og muligheten til å bli valgt inn som stortingsrepresentant gjelder kun for norske borgere. Noen offentlige stillinger og verv innenfor blant annet retts-, politi- og fengselsvesenet og utenrikstjenesten er også forbeholdt norske statsborgere. I tillegg gir statsborgerskapet rett til norsk pass og beskyttelse gitt av norske myndigheter i utlandet. Samtidig innebærer norsk statsborgerskap også visse plikter, som å avtjene verneplikt i Norge.

Trygghet og tilknytning

Det synes opplagt at den tryggheten norsk statsborgerskap gir gjennom varig beskyttelse og garantien mot utvisning til andre land, er av stor betydning for innvandrere som er kommet til Norge på grunn av flukt og vanskelige kår i opprinnelseslandet. Videre er det naturlig at innvandrere som har bodd i Norge en stund og eventuelt har opparbeidet en samfunnsmessig og kulturell tilknytning til landet, ønsker å delta i det norske samfunnet på lik linje med norske statsborgere.

Det å skifte statsborgerskap kan også være et vanskelig og emosjonelt valg, ettersom det i de fleste tilfeller innebærer et krav om å si fra seg det opprinnelige statsborgerskapet (se tekstboks om statsborgerskap, side 8). For personer som er sterkt tilknyttet opprinnelseslandet og eventuelt vurderer å reetablere seg der, vil det antagelig være mindre viktig å søke norsk statsborgerskap. Unntaksvis kan norsk statsborgerskap gis uten at det gamle er annullert, men det er kun i tilfeller der hjemlandets regime skaper vanskeligheter for innvandreren ([Pettersen 2012](#)).

Stor økning på 30 år

Antallet overganger til norsk statsborgerskap har økt kraftig i perioden 1977–2011, men med store svingninger i løpet av perioden (se figur 1). I 1977 var det 890 innvandrere som byttet til norsk statsborgerskap, mens det i 2011 var 11 860. Innvandrere utgjorde 83 prosent av alle overganger i 2011, og 71 prosent av alle overganger siden 1977. Resten av overgangene var blant norskfødte med innvandrerforeldre og personer med én utenlandsk forelder. Det å være født i Norge gir ikke automatisk rett til norsk statsborgerskap (se tekstboks om statsborgerskap).

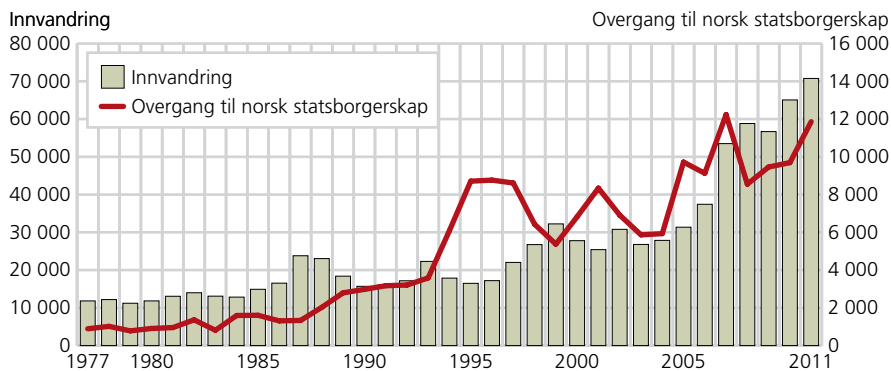
Økningen i antallet overganger har sammenheng med den generelle økningen i innvandringen til Norge, mens svingningene i stor grad kan forklares med

Silje Vatne Pettersen

Silje Vatne Pettersen er demograf og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (Silje.Vatne.Pettersen@ssb.no)

Figur 1. Overgang til norsk statsborgerskap blant innvandrere og innvandring av utenlandske statsborgere. 1977–2011. Antall

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Statsborgerskap

Europarådskonvensjonen om statsborgerskap av 6. november 1997 definerer statsborgerskap som det rettslige båndet mellom en person og en stat. Dette båndet består av en rekke plikter og rettigheter. En person kan endre statsborgerskap dersom visse krav er innfridd. I Norge kan norsk statsborgerskap erverves ved fødsel, ved adopsjon, etter melding eller søknad.

Statsborgerloven

Bestemmelsene om norsk statsborgerskap er nedfelt i LOV 2005-06-10 nr. 51: lov om norsk statsborgerskap, også omtalt som statsborgerloven. Loven av 2005 trådte i kraft 1. september 2006.

Det å bli født på norsk territorium gir i seg selv ikke rett til norsk statsborgerskap. For å erverve norsk statsborgerskap ved fødsel må en av foreldrene være norsk statsborger (ius sanguinis-prinsippet). Personer som ikke har foreldre med norsk statsborgerskap, kan som hovedregel søke om norsk statsborgerskap dersom søkeren har bosettingstillatelse og har vært bosatt i Norge de siste syv av de siste ti årene og har til hensikt fortsatt å bo i Norge. Søkeren må være over tolv år. I tillegg er det krav om at identiteten er dokumentert og klarlagt, og at søkeren ikke har vært straffedømt eller dømt til tvungent psykisk helsevern eller tvungen psykisk omsorg.

Det er reduserte krav til oppholdstid i Norge for enkelte grupper. Se [Pettersen \(2012\)](#), side 8.

Prinsippet om ett statsborgerskap

Den som søker om norsk statsborgerskap må i tillegg løses fra sitt forrige statsborgerskap. Det er kun i tilfeller der det er umulig, urimelig vanskelig eller tyngende å bli løst fra forrige statsborgerskap at det dispenseres fra løsningskravet.

Krav om språk og samfunnsfag fra 2008

Den nye loven fra 2005 innførte også et nytt krav sammenlignet med loven fra 1950. Søkere må ha gjennomført 250 timer norskundervisning og 50 timer samfunnsfagsundervisning, eller ha dokumentert tilstrekkelige kunnskaper i norsk eller samisk. Dette gjelder søknader som er fremmet etter 1. september 2008 for personer mellom 18 og 55 år.

For mer informasjon om statsborgerloven, se <http://www.lovdata.no/all/hl-20050610-051.html> eller Utlendingsdirektoratets nettsider: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Statsborgerskap/>

store flyktningstrømmer i enkelte perioder.

Det generelle kravet om at den som søker norsk statsborgerskap må ha bodd i Norge i minst syv år (se tekstboks om statsborgerskap), gjør også at toppene i overgangene oppstår 7–10 år etter en flyktningstrøm (se figur 1). For eksempel kan økningen på midten av 1990-tallet knyttes til økt innvandring til Norge syv til ti år tidligere, da det kom mange flyktninger fra Iran, Vietnam, Sri Lanka og Chile.

Det historisk høye tallet på overgang i 2007 kan føres tilbake til innvandringen av flyktninger fra Kosovo, Somalia, Afghanistan og Irak på slutten av 1990-tallet.

I tillegg er det sannsynlig at en del dette året ville sikre seg norsk statsborgerskap før endringene som fulgte med den nye statsborgerloven, særlig det nye kravet om gjennomført norskopplæring fra 1. september 2008 (se tekstboks om statsborgerskap). Dette kan også være en viktig årsak til nedgangen i 2008, at færre søkte, eller at flere fikk avslag på grunn av at de nye kravene ikke var innfridd.

Økningen de siste par årene kan derfor ses på som et etterslep av personer som måtte vente noen år for å innfri de nye kravene. I tillegg har det vært en kraftig økning i innvandringen til Norge etter EU-utvidelsen østover i 2004, hvorav noen innfrir botidskravet i 2011.

7 av 100 innvandrere ble norske statsborgere i 2011

At antallet som søker og får norsk statsborgerskap, øker i takt med økt innvandring, er naturlig, men sier lite om den faktiske tilbøyeligheten til å bli norsk statsborger. Hvor mange av dem som kan ta norsk statsborgerskap, har faktisk gjort det? Varierer det over tid, etter land-

bakgrunn, etter årsaken til innvandringen eller kjønn? For å få svar på dette konstruerer vi en naturaliseringsrate (se tekstboks om begreper).

Naturalisering er en internasjonal betegnelse for prosessen hvor personer med utenlandsk statsborgerskap aktivt søker vertslandets statsborgerskap. I norsk sammenheng betyr det at de som ifølge statsborgerlovens bestemmelser kvalifiserer til norsk statsborgerskap, søker om dette og får innvilget søknaden.

Raten eller andelen definerer vi som antallet årlige naturaliseringer per 100 bosatte innvandrere med utenlandsk statsborgerskap og minst syv års botid. Vi tar med botid for å få belyst tendensen til naturalisering i den gruppen som faktisk kan ta norsk statsborgerskap etter loven. Naturaliseringsraten sier altså noe om andelen av dem som et gitt år kan ta norsk statsborgerskap, som faktisk har gjort det dette året.

I 2011 ble 7 av 100 innvandrere norske borgere (se figur 2). Vi finner relativt store svingninger i raten i takt med innvandringsmønsteret 7-10 år tidligere, men generelt kan vi si at raten steg fra et bunnivå på 1980-tallet til en topp på midten av 1990-tallet, for så å synke igjen til dagens nivå.

Mange flere som kunne blitt norske borgere

Utviklingen ligner altså den vi så for overganger til norsk statsborgerskap frem til 2003. Tilbøyeligheten til å ta norsk statsborgerskap er ikke like stor de senere årene som man kan få inntrykk av ved å se på antallet overganger alene. Det skyldes at antallet innvandrere med utenlandsk statsborgerskap og minst syv års botid øker kraftigere enn antallet blant disse som tar norsk statsborgerskap (se figur 3). Eventuelle endrede holdninger over tid kan være en forklaringsfaktor. For noen grupper, særlig fra «eldre» flyktningland der innvandringen har stoppet opp, kan det også være en «hard kjerne» som ikke ønsker å skifte statsborgerskap.

Nedgangen i 2008 kan derimot ha sammenheng med innføringen av språkkravet dette året, slik at en del personer som tilfredsstilte botidskravet, likevel ikke kunne søke norsk statsborgerskap. Siden da har raten steget med kun 1 prosentpoeng, og det er kun for innvandrere fra Afrika at vi ser en vedvarende økning i raten etter 2008 (se figur 4).

Liten interesse blant europeere

Blant dem som tilfredsstiller botidskravet, er det personer fra Afrika som har høyest tilbøyelighet til å ta norsk statsborgerskap når de har muligheten

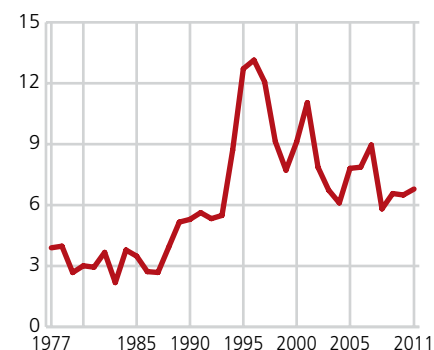
Begreper

Naturalisering er en internasjonal betegnelse på overgang til et annet statsborgerskap ved *søknad*. I norsk sammenheng betyr det at personer med utenlandsk statsborgerskap som ifølge statsborgerlovens bestemmelser kvalifiserer til norsk statsborgerskap, søker om dette og får innvilget søknaden.

Naturaliseringsraten er her definert som antallet årlige naturaliseringer per 100 bosatte med utenlandsk statsborgerskap og minst syv års botid i Norge. Raten sier noe om andelen av dem som et gitt år kan ta norsk statsborgerskap som faktisk har gjort det dette året.

Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, og som på et tidspunkt har innvandret til Norge. Definisjonen er uavhengig av statsborgerskap. Adopterte regnes ikke som innvandrere i statistikken.

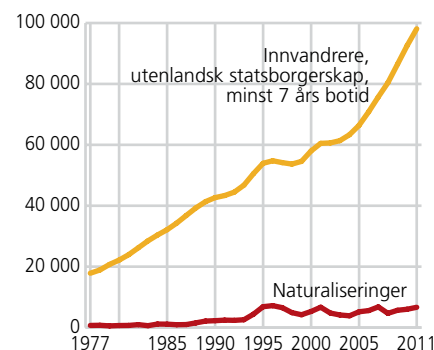
Figur 2. Årlig overgang til norsk statsborgerskap. Innvandrere med minst syv års botid. 1977-2011. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

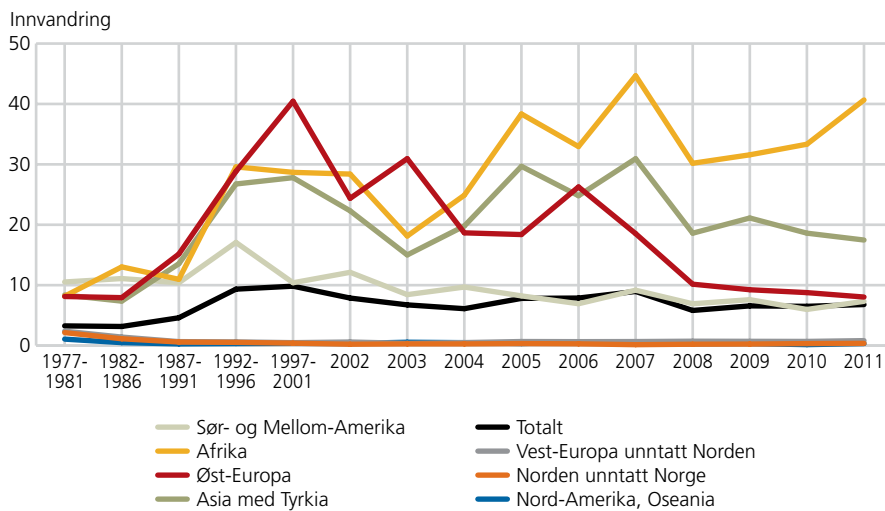

Figur 3. Overgang til norsk statsborgerskap (naturaliseringer) og innvandrere med utenlandsk statsborgerskap. Minst syv års botid. 1977-2011. Antall

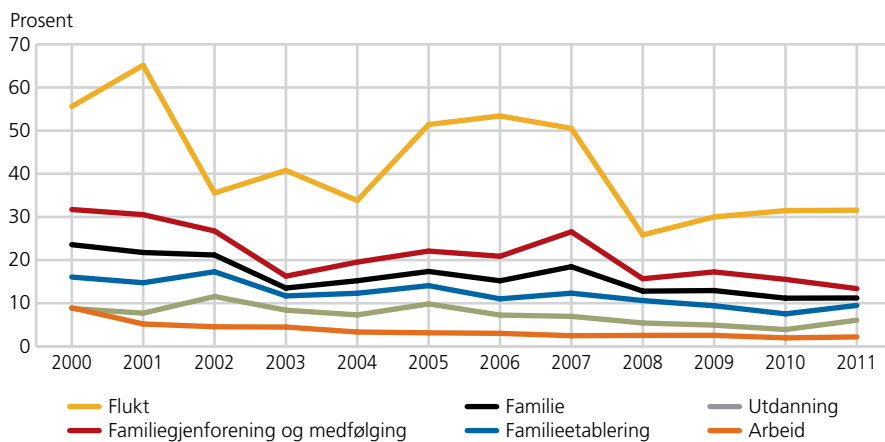
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Årlig overgang til norsk statsborgerskap, etter landbakgrunn. Innvandrere med minst syv års botid. 1977-2011. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Årlig overgang til norsk statsborgerskap, etter innvandringsgrunn. Ikke-nordiske innvandrere med minst syv års botid. Ankommet etter 1989. 2000-2011. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

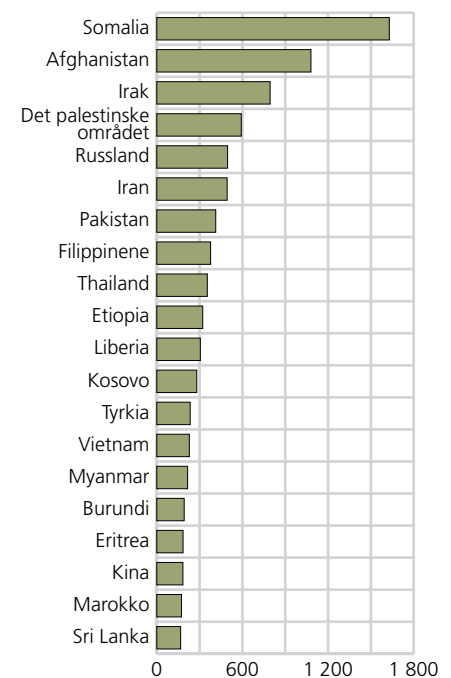
til det. Nest høyeste rate finner vi blant innvandrere fra Asia inklusive Tyrkia. Deretter følger de fra Øst-Europa og Sør- og Mellom-Amerika (se figur 4). Når vi ser på innvandringsgrunn, er det flyktninger som har størst tilbøyelighet til å bytte til norsk statsborgerskap (se figur 5).

Gjennomgående lavest tilbøyelighet til å ta norsk statsborgerskap i perioden 1977-2011 finner vi blant innvandrere fra Vest-Europa, Norden, Nord-Amerika og Oseania. Ikke-nordiske arbeidsinnvandrere som har kommet etter 1989, har svært lav rate sammenlignet med innvandrere som har kommet på grunn av flukt eller familie i samme periode.

Flykter fra politisk uro

Blant dem som fikk norsk statsborgerskap i 2011, var det flest fra Somalia, 1 600 personer (se figur 6). Deretter fulgte Afghanistan, Irak og

Figur 6. Overgang til norsk statsborgerskap blant innvandrere, etter landbakgrunn. De 20 landene med flest overganger. 2011. Antall

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

statsløse fra Det palestinske området. Det er altså særlig personer fra land i krig eller land som er politisk ustabile, og de uten statsborgerskap, som i dag får norsk statsborgerskap. I tillegg kommer tidligere arbeidsinnvandrere som har bodd lenge i Norge, slik som personer fra Pakistan og Tyrkia. Blant dem som har byttet til norsk statsborgerskap i 2011, er det også relativt mange fra Thailand og Filippinene, særlig kvinner som gifter seg med nordmenn ([Henriksen 2010](#), [Daugstad 2008](#)).

Små kjønnsforskjeller, men unntak

Blant alle innvandrere som har bodd i Norge i minst syv år, er naturaliseringsraten relativt lik for kvinner og menn, både over tid og for de ulike verdensregionene. Men det er unntak, og det kan være store forskjeller mellom enkeltland og etter årsaken til innvandring. Kvinner fra land i Afrika og kvinner som har kommet på grunn av flukt, har større tilbøyelighet enn menn til å bytte til norsk statsborgerskap. Ser vi på enkeltland i 2011, var andelen som byttet til norsk statsborgerskap dette året, langt høyere for kvinner enn for menn fra Somalia, Iran, Irak og Vietnam (se figur 7).

Noen venter lenge med å bli norske borgere

Det tar i snitt 7,6 år fra innvandring til bytte til norsk statsborgerskap (se figur 8). Kortest botid før bytte, om lag syv år, har innvandrere fra land i Afrika og statsløse, som i snitt får norsk statsborgerskap etter fire år i Norge. Det er reduserte botidskrav for noen grupper, deriblant statsløse ([Pettersen 2012](#), side 8). Personer fra Asia og Øst-Europa venter litt over syv år, mens innvandrere fra Nord-Amerika og Oseania venter lengst med å bytte til norsk statsborgerskap, i snitt tolv og ti år for henholdsvis kvinner og menn.

Blant alle innvandrere som har kommet til Norge siden 1977, har i alt 20 prosent blitt norske borgere (se figur 9). Disse trenger ikke være bosatt i Norge i dag. Andelen som er naturalisert stiger med botiden. Blant innvandrere som har bodd i Norge i sammenhengende syv år, har 21 prosent fått norsk statsborgerskap. Andelen stiger så raskt, men holder seg relativt stabil på om lag 50 prosent blant dem med 10-15 års botid. Blant innvandrere som har bodd i Norge i 17-21 år sammenhengende, er litt over 70 prosent naturalisert.

Vil de nye arbeidsinnvandrerne bli norske borgere?

I denne artikkelen har vi blant annet sett på de årlige overgangene til norsk statsborgerskap. Summen av disse overgangene og sammensetningen av befolkningen gjør at over halvparten av alle innvandrere bosatt i Norge i dag, 63 prosent, har norsk statsborgerskap (se figur 10). Denne andelen er langt høyere enn den vi viste i forrige avsnitt, fordi vi her ser kun på dem som er bosatt i Norge i dag, ikke alle som en gang har vært bosatt i landet.

Landbakgrunn

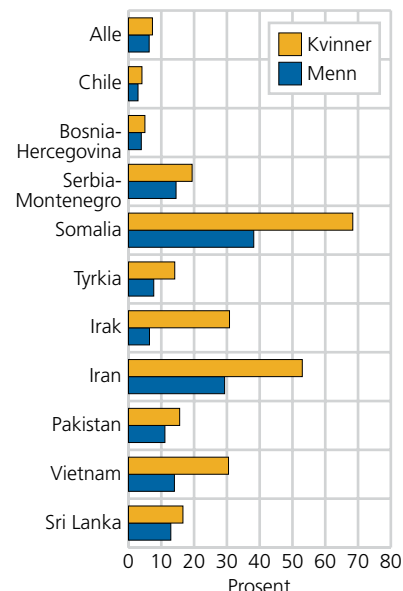
Øst-Europa

Begrepet Øst-Europa omfatter i denne artikkelen EU-landene Bulgaria, Estland, Latvia, Polen, Romania, Litauen, Slovenia, Tsjekkia samt landene utenfor EU Albania, Hviterussland, Kroatia, Moldova, Russland, Ukraina, Bosnia-Hercegovina, Makedonia, Serbia, Montenegro og Kosovo.

Vest-Europa

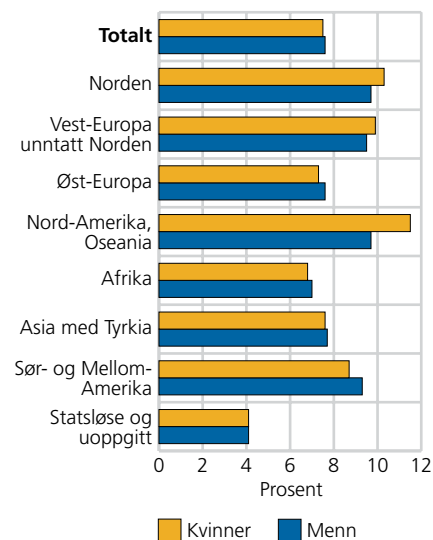
Begrepet Vest-Europa omfatter i denne artikkelen EU-landene Belgia, Frankrike, Gibraltar, Hellas, Irland, Italia, Malta, Nederland, Luxembourg, Portugal, Spania, Storbritannia, Tyskland, Østerrike, Kypros samt landene utenfor EU Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino, Sveits, Vatikanstaten, Guernsey, Jersey og Man.

Figur 7. Overgang til norsk statsborgerskap blant utenlandske statsborgere, utvalgte land, etter kjønn. Innvandrere med minst syv års botid. 2011. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 8. Gjennomsnittlig botid blant innvandrere som har fått norsk statsborgerskap, etter forrige statsborgerskap og kjønn. 1977-2011. Antall år

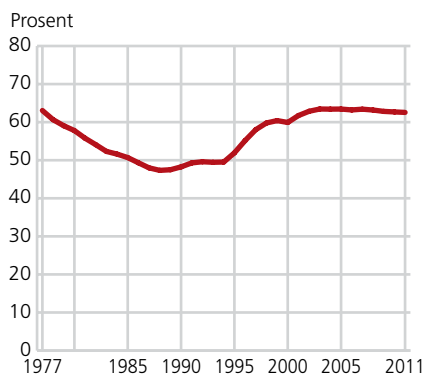

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Datagrunnlaget

Data benyttet i denne artikkelen er hentet fra Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikkssystem (Besys) som er basert på Det sentrale folkeregister (DSF) i Skattedirektoratet og Utlendingsdatabasen (UDB) i Utlendingsdirektoratet (UDI). Folkeregisteret får informasjon fra kopier av statsborgerbrevene som Utlendingsdirektoratet utsteder. Statistikk over overgang til norsk statsborgerskap publiseres årlig som del av befolkningsstatistikken og er tilgjengelig for hvert år fra og med 1977. I denne artikkelen forholder vi oss til personens sist registrerte statsborgerskap, og i tilfellene der det har vært en endring, også forrige (nest siste) statsborgerskap

Figur 10. **Andel med norsk statsborgerskap. Innvandrere med minst syv års botid. 1977-2011. Prosent**

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

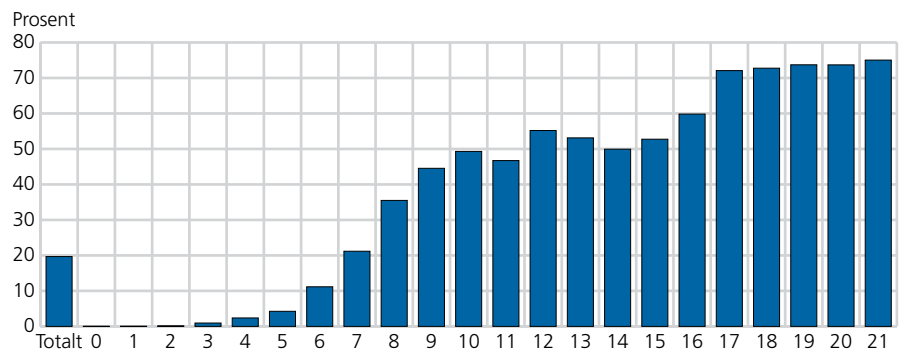
Daugstad, G. (2008): *Ekteskap over landegrensene. Ekteskapsmønstre og transnasjonale familieetableringer i perioden 1990-2007*, [Rapporter 2008/41](#), Statistisk sentralbyrå.

Henriksen, K. (2010): *Familieinnvandring og ekteskapsmønstre 1990-2008*, [Rapporter 2010/10](#), Statistisk sentralbyrå.

LOV 2005-06-10 nr 51: *Lov om norsk statsborgerskap (statsborgerloven)*. (<http://www.lovdato.no/all/hl-20050610-051.html>)

Pettersen, S. (2012): *Overgang til norsk statsborgerskap 1977-2011*, [Rapporter 2012/25](#), Statistisk sentralbyrå.

Figur 9. **Andel med norsk statsborgerskap blant innvandre, etter botid i antall år. Ankommet 1977-2011. Prosent**

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Blant bosatte flyktninger og innvandrere fra Afrika og Asia er over 80 prosent norske borgere, mens det gjelder 69 prosent av innvandrere fra Øst-Europa som bor i Norge i dag. Lavest andel norske borgere finner vi blant innvandrere fra Vest-Europa, Nord-Amerika, Oseania og Norden (19-25 prosent), og arbeidsinnvandrere som har kommet etter 1989, der kun 13 prosent av bosatte som kan bytte, har gjort det.

Kort botid blant polakker

Den økte innvandringen fra Polen siden åpningen for arbeidsinnvandring fra de nye EØS-landene i 2004 fanges i liten grad opp i denne artikkelen. Det skyldes at de fleste arbeidsinnvandrere fra Polen og fra andre nye EØS-land ikke har rukket å opparbeide nødvendig botid i Norge for å kvalifisere til norsk statsborgerskap. I 2011 var det kun 80 polakker som tok norsk statsborgerskap. Det er sannsynlig at dette årlige antallet øker om noen år, dersom de relativt nyankomne polakkene blir boende i Norge og velger å bytte til norsk statsborgerskap.

Analysen viser imidlertid at arbeidsinnvandrere fra Europa tradisjonelt i liten grad er interessert i gjøre det. Om dette også vil gjelde de nye arbeidsinnvandrerne, gjenstår å se.

Bakgrunn

Artikkelen bygger på rapporten *Overgang til norsk statsborgerskap 1977-2011*, som ble publisert av Statistisk sentralbyrå i november 2012 på oppdrag av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ([Pettersen 2012](#)).

17-årige ungdommer – hver 10. jente undervektig?

Økt kroppsvekt er et tiltakende problem i befolkningen, også blant ungdom. Samtidig viser tall oppgitt av 17-årige gutter og jenter til Vernepliktsverket i 2011 at hver 10. jente oppfatter seg selv som undervektig. I Oslo vil det si mer enn dobbelt så mange undervektige som overvektige jenter. Undervekt tallfestes og debatteres lite i dag.

Både i forskningslitteratur og media viser mange til overvekt som et økende problem, mens undervekt ser ut til å være et tilnærmet fraværende begrep. Det blir ikke kommunisert i like stor grad som overvekt. Noen tall for høyde og vekt, hovedsakelig hentet fra Vernepliktsverket, kan gi en pekepinn om utbredelsen av undervekt. Samtidig er det viktig å huske at de er oppgitt av de unge selv, ikke samlet ved objektive fysiske målinger. Vekten sjekkes imidlertid ved senere målinger, når ungdommene blir innkalt til sesjon.

Vernepliktsdata om høyde og vekt

Norske gutter har lovfestet verneplikt og blir både målt og veid ved sesjon. Både høyde og vekt har betydning for en persons kroppsmasseindeks BMI (se tekstboks). Høydedata finnes helt tilbake til 1878, mens vektmålingene er offisiell statistikk fra 1995. Relativt nytt er det at også jenter er sesjonspliktige, og at bare mindretallet av guttene kalles inn til tradisjonell sesjon som inkluderer måling av høyde og vekt, legesjekk og fysiske og psykiske tester.

Løpetest under sesjon i Oslo, 2012. Forsvarets mediesenter/Peder Torp Mathisen.

Julie Kjelvik

Kroppsmasseindeks BMI (body mass index)

Betegnelsen BMI, kg/m²

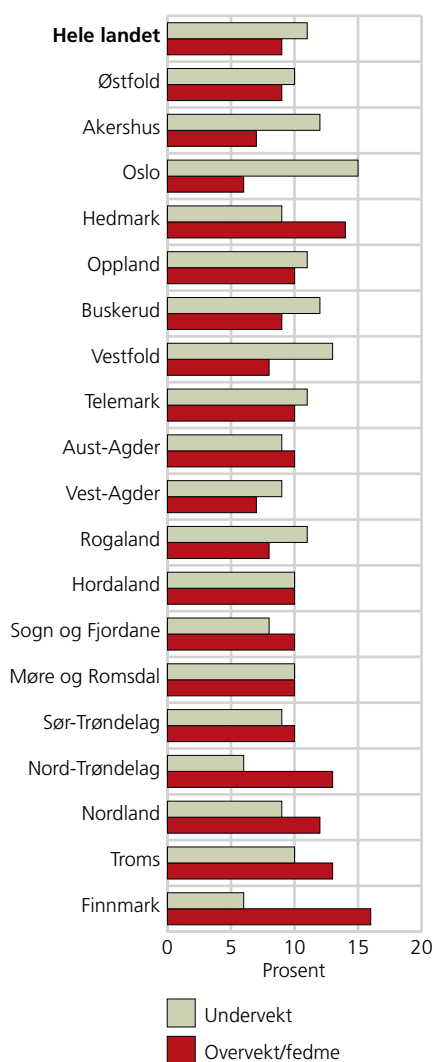
Undervekt	Under 18,5
Normal vekt	18,5-24,9
Normal vekt/ noe overvekt	25-26,9
Overvekt	27-29,9
Fedme	30 og over

Inndelingen ovenfor er vedtatt av Verdens helseorganisasjon (WHO) for å måle en persons kroppsmasseindeks. Formålet er primært å identifisere andeler av befolkningen med høyere sannsynlighet for sykdom og dårlig helse. I praksis er det varierende hvor grensene for overvekt og fedme trekkes, og både undervekt og fedme kan deles inn mer detaljert for å nyansere alvorlighetsgraden.

Julie Kjelvik er samfunnsøkonom og statistikkrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for helsestatistikk.
(julie.kjelvik@ssb.no)

Figur 1. Undervekt og overvekt/fedme, jenter født 1994, etter fylke.¹ 2011. Prosent

¹ I alt 28 531 personer.

Kilde: Vernepliktsverket, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Klassifisert BMI¹, jenter og gutter født 1994, landet. (59 152 personer) 2011. Prosent

	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter
	28 531	30 621	100 %	100 %
Undervekt	3 037	2 366	11	8
Normal vekt	20 696	22 033	73	72
Normal vekt/ overvekt	2 167	2 589	8	8
Overvekt	1 452	1 956	5	6
Fedme	1 179	1 677	4	5

¹ Se tekstboks om kroppsmasseindeks BMI.

Kilde: Vernepliktsverket, Statistisk sentralbyrå.

Etter endringer i vernepliktsloven i 2010 mottar alle jenter og gutter brev fra Vernepliktsverket om å fylle ut et nettbasert spørreskjema det året de fyller 17 år (se tekstboks om datagrunnlaget). I denne artikkelen brukes hovedsakelig data fra dette spørreskjemaet. Hvorvidt verdiene for høyde og vekt er oppgitt korrekt, drøftes nærmere mot slutten av artikkelen.

Gutter høyere og tyngre

Vernepliktige gutter har blitt høyere i løpet av de nær 150 årene med registrering av høyde, men høyden stagnerte fra og med 1980-tallet. På slutten av 1800-tallet var rekrutter rundt 170 cm, mens gutter oppga å være 179,9 cm i snitt i 2011. Gjennomsnittshøyden for jenter var på 167,1 cm samme år ([Statistisk sentralbyrå 2012](#)).

Vernepliktige gutter har som sagt ikke vokst i høyden de siste tiåra, men i bredden har de lagt seg ut. I perioden 1999-2009 økte snittvekta for gutter på sesjon med tre kilo, fra 73 til 76 kilo (Kjelvik 2011). Dette er i tråd med hva andre undersøkelser finner for unge menn. Tall fra levekårsundersøkelsen om helse viser at andelen med overvekt og fedme økte fra 9 til 14 prosent blant menn i alderen 16-24 år i løpet tiårsperioden 1998-2008 (Statistisk sentralbyrå 2009).

Fra 2011 har SSB inkludert også kvinnene i vernepliktsstatistikken. Ut fra skjema som sendes inn til Vernepliktsverket, er snittjenta i Norge 167 cm lang og veier 62 kilo. Dette betyr at den gjennomsnittlige 17-årige jenta har en BMI på 22,2 og er normalvektig. Da har vi lagt til grunn de som er født i 1994 og altså fylte 17 år i løpet av 2011, da de sendte inn skjema. Dette utgjorde 28 531 jenter, og naturlig nok er det stor variasjon blant jentene i beregnet BMI.

Datagrunnlaget

Fra 1. januar 2010 er vernepliktsloven endret, og fra 1. januar 2011 gjelder ny vernepliktsforskrift. Endringer består blant annet i at sesjon deles i to:

Sesjon del 1 er et *internettbasert spørreskjema* som er obligatorisk for alle utskrevne jenter og gutter. Det inneholder 49 spørsmål om skole, sosialt liv og helse, herav spørsmål om høyde, vekt og svømmeferdighet.

Sesjon del 2 av sesjon er *personlig oppmøte* med teoretisk prøve, registrering av helsedata og samtale med en offiser. De om lag 60 000 utskrevne jenter og gutter i hvert årskull skal alle svare på del 1, mens om lag 25 000 blir plukket ut til del 2. Seleksjonen baseres på opplysninger fra sesjon del 1 med spesiell vekt på helseopplysninger.

Jenter og gutter er i henhold til vernepliktsloven utskrivningspliktige det året de fyller 18 år. De mottar og sender som regel inn skjema for sesjon del 1 allerede året før.

Med bakgrunn i lovendringen og de praktiske konsekvensene med seleksjon til sesjon del 2 har SSB valgt å videreføre SSBs statistikk i årboka med datagrunnlag fra sesjon del 1 ([Statistisk sentralbyrå 2012](#)). Dette innebærer et brudd med tidligere årganger. Bruddet består både i overgang fra fysiske målinger til egenrapporterte opplysninger, men det vil også være brudd som skyldes at årsstatistikken nå produseres fra kun ett årskull. Tidligere var grunnlaget for statistikken de gutter som gjennomførte sesjon det gjeldende år, uavhengig av alder.

Datagrunnlaget som er benyttet i denne artikkelen er hovedsakelig fra sesjon del 1, altså egenrapporterte skjemaopplysninger. Tallene for 2011 er beregnet på grunnlag av 59 153 svarskjema fra 17-åringer født i 1994. Dette utgjorde 94 prosent av alle 17-åringer bosatt i Norge per 1. januar 2011. At 17-åringene oppgir høyde og vekt selv, kan medføre usikkerheter i datamaterialet, og dette drøftes mot slutten av artikkelen.

Undervekt mer vanlig blant jenter i Oslo ...

Det har vært relativt stor oppmerksomhet rundt overvekt i helsedebatten de siste årene. Til sammen er 9 prosent av de 17-årige jentene i Norge i gruppen *overvekt/fedme*, men også en betydelig andel av jentene rapporterer å være undervektige (se tabell 1). I alt 11 prosent av de 17-årige jentene var undervektige i 2011 – det vil si at de oppga høyde og vekt som gav en BMI lik eller lavere enn 18,5, som er definisjonen på undervekt.

NRK meldte i fjor om at det er flere undervektige enn overvektige ved vestkantskoler i Oslo. Oppslaget var ikke basert på representative tall, men på erfaringer fra helsesøstre ved skolene (NRK 2012). Tallene fra Vernepliktsverket bekrefter at det er flere undervektige enn overvektige i Oslo, men kan ikke vise forskjeller innad i Oslo. Mens 15 prosent av 17-årige jenter i Oslo var definert som undervektige ut fra egne opplysninger, var kun 6 prosent innenfor kategorien *overvekt/fedme* (se figur 1). Ser vi på den andre ytterligheten, som gjelder for Finnmark, er bildet omvendt; 16 prosent av jentene er overvektige, og 6 prosent er undervektige.

... også blant innvandrerjenter

Blant jenter med innvandringsbakgrunn i alderen 16-24 år er 14 prosent undervektige (tabell 2). Det er en langt høyere andel enn blant guttene i samme befolkningsgruppe, hvor bare 3 prosent er undervektige. Blant guttene er derimot overvekt mer vanlig - hver fjerde gutt med innvandringsbakgrunn er noe overvektig eller overvektig (BMI er 25-29,9). Personer med innvandrerbakgrunn er her definert som både innvandrere og norskfødte barn av to innvandrere.

Det vanligste, også i studier av innvandrerbarn, er å se på overvekt. Barn i innvandrerfamilier har, som følge av andre kostholdsvaner og mindre fysisk aktivitet, høyere risiko for å utvikle fedme enn andre barn (Brug mfl. 2012).

Når man ser på alle over 16 år, er undervekt likevel lite utbredt, både i befolkningen som helhet og blant innvandrere og deres barn født i Norge. Henholdsvis 2 og 4 prosent i disse populasjonene er undervektige. Fravær av debatt om undervekt kan blant annet skyldes de lave tallene for alle aldre samlet, som tilsynelatende ikke gjør den nødvendig, men som trengs for å se og forstå utviklingen i befolkningens helse.

Den høyeste andelen undervektige forekommer blant personer med vietnamesisk og somalisk bakgrunn, henholdsvis 8 og 6 prosent (Blom 2008). Det er imidlertid ikke gitt at WHO's standard for inndeling av BMI bør benyttes på alle folkegrupper. WHO's inndeling kan ikke uten videre brukes på for eksempel asiatiske folkegrupper (WHO 2004). Hvorvidt dette bør gjelde for norsk befolkning med annen bakgrunn, er ikke et spørsmål vi har tatt stilling til her.

Hver tiende gutt er overvektig

Blant guttene tilhører 12 prosent kategorien overvekt eller fedme på landsbasis. Dette varierer imidlertid betydelig mellom fylkene. I Oslo er bare 6 prosent av guttene overvektige eller sliter med fedme, mens i Hedmark, Nord-Trøndelag, Troms og Finnmark er andelen dobbelt så høye som i Oslo. I Finnmark har hele 18 prosent av guttene overvekt eller fedme (se figur 2).

Også blant gutter i 6-årsalderen er overvekt mer vanlig i Finnmark. Ungdom i 16-årsalderen i de nordligste fylkene har mye større sannsynlighet enn deres

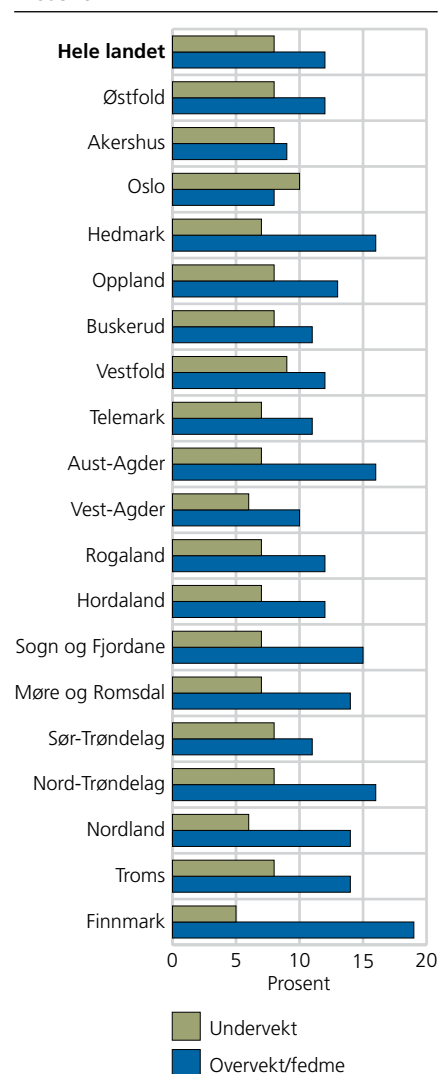
Tabell 2. **Klassifisert BMI¹, jenter og gutter 16-24 år med innvandrerbakgrunn (657 personer). 2008. Prosent**

	16-24 år, innvandrerbakgrunn		
	Alle	Jenter	Gutter
Undervekt (<18,5)	8	14	3
Normalvekt (18,5-24,9)	70	71	69
Noe overvektig/overvektig (25-29,9)	19	12	25
Fedme (30+)	3	3	3

¹ Se tekstboks om kroppsmasseindeks, BMI.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. **Undervekt og overvekt/fedme, gutter født 1994, etter fylke.¹ 2011. Prosent**

¹ I alt 30 621 personer.

Kilde: Vernepliktsverket, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. **Undervekt og overvekt/fedme, jenter og gutter født 1994, etter sentralitet¹. 2011. Prosent**

	Overvekt/fedme	Undervekt
	10,6	9,1
Minst sentrale kommuner	14,6	7,1
Mindre sentrale kommuner	13,0	6,5
Noe sentrale kommuner	11,6	8,8
Sentrale kommuner	9,4	9,8

¹ For definisjon av sentralitet, se <http://www4.ssb.no/stabas/itemsFrames.asp?ID=5285601&Language=nb>

Kilde: Vernepliktsverket, Statistisk sentralbyrå.

jevnaldrende i Oslo for å være overvektige eller tilhøre kategorien *fedme* (Juliussen mfl. 2007, Grøholt mfl. 2008).

Mest overvekt på landsbygda

Jo mindre sentrale kommuner 17-åringene kommer fra, jo høyere andel overvektige er det. Mens 9 prosent av vernepliktige jenter og gutter til sammen fra sentrale kommuner er i gruppen overvekt/fedme, gjelder det 15 prosent av 17-åringene i de minst sentrale kommunene (se tabell 3). Motsatte forskjeller gjelder for undervekt. Mens andelen overvektige og andelen undervektige er like stor i sentrale strøk, er andelen overvektige dobbelt så stor på landsbygda som i sentrale kommuner.

At overvekt er et større problem i spredtbygde enn i urbane kommuner, er også tilfelle for yngre barn. Målinger gjort blant tredjeklassinger i barne-skolen viser at overvekt er mer sannsynlig blant barn som er bosatt i mindre sentrale kommuner samt kommuner som har lavt innbyggertall og lav bosettingstetthet (Heyerdahl mfl. 2012). Heyerdahl finner også at sammenhengen delvis forklares med sosioøkonomiske forhold.

Undervekt er mindre omtalt ...

I likhet med en rekke andre land opplever Norge at kroppsvekten i befolkningen øker. I enkelte studier blir det beskrevet som en fedmeepidemi, se oppsummering av litteratur i Juliusson og Bjerknes (2008) og [Ekornrud \(2012\)](#).

Resultatene av undersøkelsene viser sjelden hvor mange som er normalvektige eller undervektige, og gir således ikke det hele og fulle bildet av hvordan befolkningen fordeler seg på de ulike vektkategoriene (se tekstboks om BMI). Det er derfor vanskelig å finne tall på hvor mange som er undervektige i Norge, og i tillegg svare på om økningen av overvekt betyr at færre er undervektige, eller om det er andelen med normalvekt som har gått ned.

Utbredelsen av overvekt og undervekt blant ungdom i Norge kan delvis belyses med landsrepresentative undersøkelser. Norske studier som inneholder variablene høyde og vekt blant barn og unge, synes sjelden å oppgi andeler med undervekt og normal vekt. Ut fra Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse om helse lages statistikk for kategoriene *noe overvekt*, *overvekt* og *fedme* for unge i alderen 18-24 år. I Barnevektstudien gjennomført av Nasjonalt folkehelseinstitutt (FHI) måles og veies skolebarn i tredje klasse. Også her lages tabeller over andeler for overvekt og fedme ([Statistisk sentralbyrå 2009](#), FHI 2011).

Heller ikke i andre studier har det til denne artikkelen vært lett å finne tall på undervekt. I Oslo ble ungdommer på 15 og 16 år målt og veid i 2000-2001. Undersøkelsen, kalt HUBRO, ble gjennomført av Folkehelseinstituttet i samarbeid med Oslo kommune og Universitetet i Oslo, og viste en betydelig andel av ungdommene med en kroppsmasseindeks (BMI) under 20, som tilsvarer undervekt (se tekstboks). BMI er det vanlige målet for overvekt og undervekt, og uttrykker forholdet mellom høyde og vekt, men på grunn av uklare standarder for hvordan kroppsmassen hos ungdom skal vurderes, ble disse ungdommene, undersøkt i HUBRO, ikke betegnet som undervektige (FHI 2002).

En annen studie er gjort på vernepliktige gutter på sesjon for kullene født i perioden 1967-1980. Her ble det funnet at andelen undervektige gikk ned fra 8 til 5 prosent for de første årskullene fram til 1973. Fra årskullet 1976 var

andelen undervektige på vei opp, og 6,5 prosent av de vernepliktige guttene født i 1980 var undervektige (Bjerkedal mfl. 2001).

... og ikke dokumentert

I Nord-Trøndelag er ungdom målt og veid gjennom den såkalte HUNT-undersøkelsen i 1995-97. Den påviste en mulig tendens til at andelen undervektige økte fra slutten av 1960-tallet til HUNT-undersøkelsen (Bjørnelv mfl. 2007). Ifølge Helsedirektoratet er verken nivå eller utvikling av undervekt blant barn og unge i dag dokumentert (Helsedirektoratet 2010). Om vi søker med stikkordene «undervekt» og «overvekt» på Helsedirektoratets nettsider, får vi henholdsvis 1 og 66 treff (per 10. desember 2012).

Av denne fragmenterte informasjonen kan man enten slutte at undervekt blant barn og unge ikke er et problem i Norge, eller at det er vanskelig å måle og entydig konkludere, siden barns kropp er i vekst og endring. En tredje hypotese kan være at det ikke har vært veldig viktig å følge med på denne siden av utviklingen siden fokus har vært på vektøkningen i befolkningen. Det kan også ha sammenheng med at undervekt ikke fører til helseproblemer i samme grad som overvekt.

Dobbel belastning

For å se nærmere på hvorvidt en høyere andel overvektige har ført til færre med normalvekt eller færre med undervekt, kreves det data på de to sistnevnte kategoriene. Som vist ovenfor finnes noen fragmenterte opplysninger fra enkeltstudier i Norge.

En studie fra Spania kaller problematikken rundt kroppsvekt the dual burden of bodyweight, siden begge ender av BMI-skalaen kan ha helsemessige konsekvenser. Studien påpeker viktigheten av å følge trender både på overvekt og undervekt. Skolebarn i regionen Cuenca ble målt og veid i 1992 og 2004, og som ved mange andre studier ble det påvist en økt andel barn med overvekt i denne perioden. Studien viste imidlertid også at andelen med undervekt økte, og at det derfor var andelen normalvektige barn som gikk ned (Martinez-Vizcaino mfl. 2007).

Vi har ikke sett på flere internasjonale studier om dette temaet, men Cuenca-eksempelet viser hvor viktig det er å ha både undervekt og overvekt i mente når kroppsvekt belyses. Forfatterne av artikkelen antyder at politikk og tiltak for å bekjempe overvekt kan ha uønskede negative effekter på de tynneste, og at det dermed vil også være nødvendig å følge utviklingen av undervekt.

Sammensatte årsaker

Undervekt blir sjelden studert isolert, men heller som et symptom på og som en effekt av ulike sykdommer. Årsaker til både undervekt og overvekt kan være sammensatte. De kan være en konsekvens av spiseforstyrrelser som øker risikoen for en rekke andre fysiske helseplager og i tillegg psykiske lidelser (FHI 2009).

Vi må imidlertid understreke at i disse tallene kjenner vi ikke til hvem som har sykdom kombinert med eller som følge av undervekt, eller hvor mange som har psykiske lidelser som medfører undervekt. At undervekt ikke er like fremtredende i debatten, kan skyldes at man omtaler sykdommene i stedet for utfallet av sykdommen, som kan være at man veier lite. Vi kjenner heller ikke til i hvor lang tid personene har vært undervektige eller overvektige.

Lyver vi om vekta?

I tabellene har vi benyttet data fra de egenrapporterte nettskjemaene. Egenrapporterte data er ofte beheftet med stor grad av usikkerhet, fordi man ikke vet om de viser korrekt informasjon.

Det unike med datagrunnlaget er at vi også har egenrapporterte opplysninger fra vernepliktige ungdommer som har blitt innkalt til sesjon del 2, hvor både høyde og vekt blir fysisk målt. Dermed kan vi studere forskjellen mellom det de oppgir, og det som blir faktisk målt – og her både avkreftes og bekreftes myten om at vi gjør oss høyere og lettere enn vi faktisk er. Det må imidlertid tas hensyn til at det for enkelte kan gå lengre tid fra de sender inn nettskjema til de er på sesjon, og at de i den perioden kan gå både opp og ned i vekt.

At vi gjør oss høyere og lettere, er for så vidt ingen myte. Flere undersøkelser viser at vi har en tendens til å overvurdere høyden og underestimere vekten, noe som gjør at heller ikke BMI alltid er helt korrekt. Og enkelte grupper feilrapporterer mer enn andre – underrapportering er mer vanlig blant overvektige enn normalvektige, og kvinner svarer mer uriktig enn menn (Spencer mfl. 2002).

I tillegg er det funnet at undervektige personer har høyere beregnet BMI enn de reelt har, fordi de oppgir høyere vekt enn de faktisk har. Forskere har også gjort forsøk på å finne metoder hvor de kan beregne seg fram til mer korrekte tall for forekomsten av overvekt, basert på undersøkelser som inkluderer både selvrapporterte opplysninger og målte data (Akhtar-Danesh mfl. 2008).

Tabell 4. Endring i vekt, fra rapportert til målt på sesjon, etter antall dager mellom del 1 og 2. 2010

	6 md	12 md	18 md	24 md
Gutter				
0-66 kilo	-1,27	-0,39	-0,09	0,01
67-81 kilo	0,68	1,47	2,09	2,71
82-140 kilo	3,31	3,94	6,76	7,66
Jenter				
0-56 kilo	-0,76	0,59	0,19	-0,19
57-68 kilo	1,28	2,05	2,08	1,53
69-125 kilo	3,33	5,47	5,94	6,29

Kilde: Vernepliktsverket, Statistisk sentralbyrå.

Datagrunnlaget til tabell 4

Her har vi sett på 3 652 jenter og 9 997 gutter som både har rapportert egne opplysninger på nett (del 1), og som var inne på sesjon (del 2) i 2010. I innkalling til sesjon vil Vernepliktsverket ha ulike kriterier som gjør at jenter og gutter velges til sesjon, og dermed er det viktig å huske at dette ikke er et representativt utvalg. Vi har fjernet noen observasjoner som åpenbart er feilregistreringer, basert på at de har meget store avvik mellom verdiene i sesjon del 1 og del 2. Det er brukt *Standard EPIC-Oxford exclusion criteria* (Spencer mfl. 2002) for utelatelse av ekstremverdier:

Menn

- Høyde mindre enn 100 cm og over 213 cm
- Vekt mindre enn 30 kg

Kvinner

- Høyde under 100 cm og over 198 cm
- Vekt under 20 kg

Begge

- BMI under 15 og over 60

Presist for høyde, sprikende for vekt

Foreløpige undersøkelser av datagrunnlaget ser ut til å påvise at gutter og jenter rapporterer høyden rimelig presist. Vekten som oppgis, ser imidlertid ut til å avvike i begge retninger. Når ungdommene veies på sesjon, er noen lettere enn de har svart i skjema, mens andre er tyngre. Hovedtendensen er imidlertid at vekten generelt er lavere når den er selvrapportert enn når den senere måles på sesjon, og at dette gir samme utslag i BMI siden høyden er uendret ved de to målingene. «Vektøkningen» på sesjon 2 gjelder både for kvinner og menn.

Som nevnt kan det gå lengre tid før vernepliktige kalles inn og møter på sesjon. Det vi da videre har studert, er tidsspennet som går fra de sender nettskjema til de møter på sesjon.

Vi har delt inn i halvårsintervall inntil to år etter innsending av skjema, altså fire perioder. Tabell 4 viser at forskjellene helt klart øker jo lengre tid som går, og da i retning av at vekten er høyere på sesjon (del 2) enn hva de rapporterte selv i skjema (del 1). Men den viser også at dette kun gjelder for dem med «normal» vekt og med høyere vekt. Blant guttene økte vekten med henholdsvis 2,7 og 7,7 kilo i løpet av to år. Gutter og jenter i den laveste vektklassen hadde liten eller ingen differanse mellom skjemavekt og sesjonsvekt.

Ser vi på dem som er innkalt til sesjon et halvår eller mindre etter at de sendte inn skjema, og dermed har hatt mindre tid for naturlig vektendring, finner vi at de letteste faktisk rapporterer noe høyere vekt på skjema enn hva den blir målt til på sesjon. De tyngste har tendens til å oppgi betydelig lavere vekt enn hva de får målt på sesjon. De tyngste guttene veier 3,3 kilo mer ved sesjon enn hva de oppgav et halvår tidligere på spørreskjemaet.

Flere jenter med undervekt enn overvekt?

I denne artikkelen har vi prøvd å få fram hvordan undervekt er et begrep som knapt brukes og heller ikke tallfestes i dag. Basert på egenrapporterte opplysninger fra 17-årige jenter og gutter ser det ut til at undervekt er mer vanlig enn overvekt blant jenter, mens det er omvendt for guttene.

Det er også store fylkesvise forskjeller på andeler ungdom med overvekt og undervekt, slik vekten oppgis av de vernepliktige. Forekomsten av overvekt er også større blant ungdommer på landsbygda enn blant dem som bor i mer sentrale kommuner. Datagrunnlaget er kun fra ett år, 2010, og dermed vet vi fortsatt ikke hvordan utviklingen av undervekt har vært over tid.

Referanser

Akhtar-Danesh, Noori, Mashid Dehghnan, Anwar T. Merchant og James A. Rainey (2008): Validity of self-reported height and weight for measuring prevalence of obesity, *Open Medicine* 2008, 2(3).

Bjerkedal, Tor, Jan Roar Beckstrøm og John Ivar Brevik (2001): Høyde, vekt og kroppsmasseindeks ved sesjon for menn født i årene 1967-80, *Tidsskrift for den norske legeforening* nr. 6, 2001.

Bjørnelv mfl. (2007): Changes in BMI-distribution from 1966-69 to 1995-97 in adolescents. The Young-HUNT study, Norway; *BMC Public Health* 2007; 7:279.

Blom, Svein (2008): Innvandreres helse 2005/2006, [Rapporter 2008/35](#), Statistisk sentralbyrå.

Brug, J. mfl. (2012): Differences in weight status and energy-balance related behaviours according to ethnic background among adolescents in seven countries in Europe: the ENERGY-project. *Pediatric Obesity*. (<http://www.forskning.no/artikler/2012/juni/325985>)

Ekornrud, Trond (2012): Barn og overvekt – kan me dra slutningar? [Samfunnsspeilet](#) 5, 2012, Statistisk sentralbyrå.

FHI (2002): Helseprofil for Oslo, barn og unge, Nasjonalt Folkehelseinstitutt.

FHI (2009): Spiseforstyrrelser: (http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainLeft_5648&MainArea_5661=5648:0:15,2917:1:0:0::0:0&MainLeft_5648=5544:46874::1:5647:37::0:0)

FHI (2011): Barns vekst i Norge 2010, Nasjonalt Folkehelseinstitutt.

Grøholt, Else Karin, Hein Stigum og Rannveig Nordhagen (2008): Overweight and obesity among adolescent in Norway: cultural and socio-economic differences, *Journal of Public Health*, vol 30, no 3, 2008.

Helsedirektoratet (2010): Nasjonale faglige retningslinjer for måling og veiing i helsestasjons- og skoletjenesten, Rapport IS-1736, Helsedirektoratet.

Heyerdahl, Nora, Geir Aamodt, Rannveig Nordhagen og Ragnhild Nordengen (2012): Overvekt hos barn – hvilken betydning har bosted? *Tidsskrift for Den norske legeforening*, nr. 9, 2012; 132;180-3.

Juliusson, P.B, M. Roelants., G.E. Eide, R. Hauspie, P.E. Waaler, R. Bjerknes (2007): Overweight and obesity in Norwegian children: secular trends in weight-for-height and skinfolds, *Acta Paediatr* 2007;96:1333-7.

Juliusson, Petur B. og Robert Bjerknes (2008): Sekulær økning i vekt hos barn og unge, *Pediatrisk Endokrinologi* 2008:22:16-24, 2008.

Kjelvik, Julie (2011): Vernepliktige opp i vekt, [Samfunnsspeilet 1/2011](#), Statistisk sentralbyrå.

Martinez-Vizcaino, Vicente, Mairena Sanchez Lopez, Pablo Moya Martinez, Montserrat Solera Martinez, Blanca Notario Pacheco, Fernando Salcedo Aguilar and Fernando Rodriguez-Artalejo (2007): Trends in excess weight and thinness among Spanish schoolchildren in the period 1992-2004: The Cuenca study; *Public Health Nutrition*, 12, Issue 7, 1015-1018

NRK (2012): (<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.8325045>)

Spencer, Elizabeth A., Paul N. Appleby, Gwyneth K. Davey og Timothy J. Key (2002): Validity of self-reported height and weight in 4 808 EPIC-Oxford participants, *Public Health Nutrition*, 5, Issue 4, 561-565.

Statistisk sentralbyrå (2012): Statistisk årbok 2012, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/aarbok/>)

Statistisk sentralbyrå, (2009): Flere overvektige menn. (<http://www.ssb.no/emner/03/01/helseforhold/>)

WHO (2004): (http://www.who.int/nutrition/publications/bmi_asia_strategies.pdf)

Yrkesfag – lengre vei til målet

Det er mindre sannsynlig at elever som velger yrkesfag, fullfører videregående opplæring enn dem som tar studieforberedende program. Mens 83 prosent av elevene på studieforberedende har fullført i løpet av fem år, gjelder dette 55 prosent av yrkesfagelevene. Bare en tredjedel av elevene på yrkesfag oppnår yrkeskompetanse.

Birgit Bjørkeng

Videregående opplæring i Norge består av tolv utdanningsprogram som kan føre fram til yrkeskompetanse eller studiekompetanse. Mens de tre studieforberedende programmene gir mest teoretisk kunnskap og gir elevene mulighet for å komme inn på universiteter og høyskoler, er de ni yrkesfaglige programmene mer rettet mot praktisk kunnskap og et yrke (se tekstboks).

Yrkeskompetansen disse elevene oppnår, er ofte ettertraktet på arbeidsmarkedet, og for noen av utdanningene er det direkte mangel på arbeidskraft. NAVs bedriftsundersøkelse viser at det også i andre sektorer er mangel på utdannede fagarbeidere. Blant annet har bedriftene problemer med å rekruttere kokker, servitører, elektrikere og tømrere (Sørbø og Jacobsen 2012).

Hva betyr fullført?

Elevene kan fullføre videregående opplæring med studiekompetanse eller yrkeskompetanse. Studiekompetanse (dokumentert med vitnemål) innebærer at man kan søke opptak til høyere utdanning. Yrkeskompetanse (dokumentert med fag- eller svennebrev) betyr at man er utdannet til et yrke. Elevene kan ha fullført andre utdanningsprogram enn de begynte på.

Yrkesfagelever fullfører sjeldnere

Analyser av elevenes progresjon gjennom videregående opplæring viser at det gjennomgående er en lavere andel av elevene som fullfører yrkesfaglige utdanningsprogram, sammenlignet med studieforberedende (se tekstboks om fullføring).

32 000 elever startet studieforberedende utdanning i 2006, og 83 prosent fullførte i løpet av fem år. Drøyt 80 prosent av disse fullførte med studiekompetanse. 7 prosent av elevene gjennomførte hele utdanningsløpet, men hadde strøket i ett eller flere fag, 2 prosent hadde ikke fullført, men befant seg fortsatt i videregående opplæring fem år senere, og 7 prosent hadde sluttet i løpet av opplæringen (se tekstboks).

Halvparten av elevene som startet i videregående opplæring for første gang i 2006, begynte på et yrkesfaglig utdanningsprogram. Om lag 55 prosent av dem fullførte med yrkeskompetanse eller studiekompetanse. Det vil si at 45 prosent av elevene på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene ikke oppnådde noen formell kompetanse i løpet av fem år. De hadde enten sluttet i løpet av opplæringen, befant seg fortsatt i videregående opplæring fem år senere, eller hadde gjennomført hele utdanningsløpet, men hadde strøket i ett eller flere fag (se figur 1).

Birgit Bjørkeng er statsviter og rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for utdanningsstatistikk.
(birgit.bjorkeng@ssb.no)

Utdanningsprogrammene i videregående opplæring

De tre *studieforberedende* utdanningsprogrammene er: idrettsfag; musikk, dans og drama; studiespesialisering. De *yrkesfaglige* utdanningsprogrammene er: bygg- og anleggsteknikk; design og håndverk; elektrofag; helse- og sosialfag; medier og kommunikasjon; naturbruk; restaurant- og matfag; service og samferdsel; teknikk og industriell produksjon.

De studieforberedende utdanningsprogrammene har en normert tid på tre år i skole, mens de yrkesfaglige utdanningsprogrammene i hovedsak er lagt opp som fireårige løp der de to første årene er i skole og de to siste årene er i lære.

Varierer mellom fylkene og fagene

Andelen som fullfører videregående, er ikke lik over hele landet. Mens 76 prosent av 2006-kullet i Sogn og Fjordane hadde fullført i løpet av fem år, gjaldt dette bare halvparten av elevene i Finnmark. Yrkesfagelever fullfører sjeldnere enn elever på studieforberedende utdanningsprogram i alle fylker, men forskjellen mellom utdanningstypene varierer. Eksempelvis har 84 prosent av elevene som startet på studieforberedende, fullført innen fem år i Østfold og Rogaland. Blant elever på yrkesfag i disse to fylkene er det derimot stor forskjell i fullføringsandelen. På disse fagene har 49 prosent i Østfold fullført i løpet av fem år. Tallet for Rogaland er 62 prosent (se tabell 1).

På nasjonalt nivå har fullføringsandelen på både studieforberedende og yrkesfag holdt seg relativt stabil siden 1994. De tre studieforberedende utdanningsprogrammene har nokså lik andel som fullfører i løpet av fem år, mens det er stor variasjon mellom de forskjellige yrkesfagene. 80 prosent av elevene som startet på medier og kommunikasjon i 2006, fullførte innen fem år, mens det tilsvarende tallet for restaurant- og matfag var 43 prosent. På de fleste yrkesfagene er andelen som fullfører i løpet av fem år, mellom 50 og 60 prosent.

Ulik elevfordeling

En av grunnene til at andelen som fullfører videregående, er forskjellig på yrkesfaglige og studieforberedende program, kan være at elevsammensetningen er ulik. Jenter utgjorde 55 prosent av elevene som startet på studieforberedende i 2006, mens på yrkesfag var 42 prosent jenter. Blant alle som begynte i videregående i 2006, fullførte 74 prosent av jentene i løpet av fem år, sammenlignet med 65 prosent av guttene.

Også elevenes sosiale bakgrunn, slik som foreldrenes høyeste fullførte utdanningsnivå, kan spille inn. I 2006-kullet hadde 56 prosent av elevene på de studieforberedende utdanningsprogrammene foreldre med høyere utdanning, for yrkesfagene var tallet 26 prosent. I alt 82 prosent av alle elevene som hadde foreldre med høyere utdanning, fullførte videregående opplæring i løpet av fem år, mens det samme var tilfelle for 66 prosent av elevene som hadde foreldre med videregående utdanning, og 43 prosent av elevene som hadde foreldre med grunnskoleutdanning.

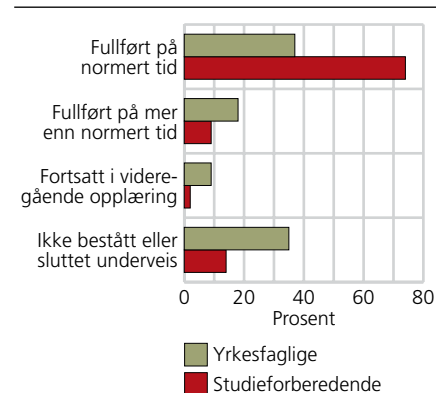
Tar yrkesfag med færre grunnskolepoeng

Mest tydelig er imidlertid sammenhengen mellom resultater fra grunnskolen, såkalte grunnskolepoeng (se tekstboks) og fullføring av videregående opplæring. Over 90 prosent av elevene med minst 50 grunnskolepoeng fullfører videregående opplæring innen fem år, uavhengig av om de velger studieforberedende eller yrkesfaglige utdanningsprogram. Det er imidlertid langt flere elever med gode resultater fra grunnskolen som velger studieforberedende, enn dem som velger yrkesfag.

Grunnskolepoeng

Grunnskolepoengene kan ses på som et samlemål for alle karakterene. De oppsummerer elevenes resultater i forskjellige fag, og er med på å danne grunnlaget for opptak til videregående skole. Poengene blir regnet ut på følgende måte: Hver tallkarakter (standpunkt eller eksamenskarakter) får tilsvarende poengverdi som karakteren. Poengsummen får en ved å summere alle tallkarakterene, og deretter dele på antall karakterer. Dette gjennomsnittet, med to desimaler, multipliseres med ti. Dersom eleven mangler karakterer i mer enn halvparten av fagene, settes grunnskolepoeng til null. I statistikken er elever med null grunnskolepoeng ikke inkludert.

Figur 1. Andel elever som startet i videregående opplæring for første gang i 2006, etter utdanningsprogram og fullføringsgrad. 2011. Prosent

Kilde: Nasjonal utdanningsdatabase, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Andel av elever som har fullført videregående opplæring i løpet av fem år, etter fylke og utdanningsprogram. 2006-kullet. Prosent

	Alle program	Studieforberedende program	Yrkesfaglige program
Hele landet	69	83	55
01 Østfold	66	84	49
02 Akershus	75	85	60
03 Oslo	75	83	57
04 Hedmark	68	84	53
05 Oppland	69	85	56
06 Buskerud	69	84	52
07 Vestfold	68	82	52
08 Telemark	68	83	56
09 Aust-Agder	68	85	54
10 Vest-Agder	71	83	61
11 Rogaland	73	84	62
12 Hordaland	72	81	62
14 Sogn og Fjordane	76	91	63
15 Møre og Romsdal	71	85	59
16 Sør-Trøndelag	70	84	56
17 Nord-Trøndelag	68	85	53
18 Nordland	62	79	48
19 Troms			
Romsa	62	79	47
20 Finnmark			
Finnmárku	50	67	37

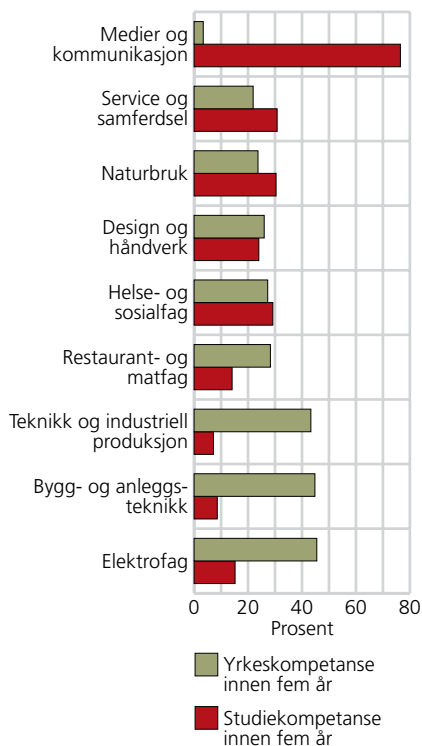
Kilde: Nasjonal utdanningsdatabase, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. **Elevenes gjennomsnittlige grunnskolepoeng og andel som har fullført etter fem år, etter utdanningsprogram. 2006-kullet. 2011**

Utdanningsprogram	Gjennomsnittlig antall grunnskolepoeng på fem år	Prosent elever som har fullført
Musikk, dans og drama	51,2	89
Studiespesialisering	49,1	85
Idrettsfag	48,0	85
Medier og kommunikasjon	46,8	80
Elektrofag	40,7	61
Design og håndverk	39,6	50
Naturbruk	39,2	54
Helse- og sosialfag	38,6	57
Service og samferdsel	38,0	52
Bygg- og anleggsteknikk	36,8	53
Restaurant- og matfag	36,7	43
Teknikk og industriell produksjon	35,5	51

Kilde: Nasjonal utdanningsdatabase, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. **Andel elever som startet på yrkesfaglig utdanning i 2006, og som har fullført i løpet av fem år. 2011. Prosent**

Kilde: Nasjonal utdanningsdatabase, Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittlig antall grunnskolepoeng for kullet som startet videregående for første gang i 2006, var 44 poeng. For elever som begynte på studieforberedende utdanningsprogram, var gjennomsnittet 49 grunnskolepoeng, mens det for yrkesfagelever var 39 poeng. Om lag 85 prosent av elevene som hadde minst 50 grunnskolepoeng, startet på et studieforberedende utdanningsprogram.

Sammenhengen mellom oppnådde grunnskolepoeng og fullføring av videregående er svært tydelig. Det at flertallet av elevene med mange grunnskolepoeng velger bort yrkesfaglige utdanningsprogram, vil trolig påvirke gjennomstrømningen på disse utdanningene negativt. Vi ser at utdanningsprogrammene der elevene i snitt har flest grunnskolepoeng når de starter, også har høyest andel som fullfører videregående i løpet av fem år (se tabell 2).

Én av tre får yrkeskompetanse

Alle elever som begynner i videregående opplæring, har mulighet til å oppnå studiekompetanse, selv om de starter på et yrkesfaglig utdanningsprogram. For å kunne søke om opptak til høyere utdanning kan yrkesfagelevne ta en ettårig påbygging til generell studiekompetanse. Et krav for å bli tatt opp på påbygging er at man minst har fullført de to første årene av et yrkesfaglig utdanningsprogram. Noen yrkesfag, blant annet medier og kommunikasjon, har også egne studieforberedende løp.

Av elevene som startet på yrkesfag i 2006 fullførte 56 prosent videregående opplæring i løpet av fem år, men bare 32 prosent oppnådde yrkeskompetanse. De øvrige 24 prosent som fullførte, oppnådde studiekompetanse, som regel etter å ha tatt påbygging til generell studiekompetanse.

Andelen av elevene med yrkeskompetanse varierer mellom de forskjellige utdanningsprogrammene. Mens om lag 46 prosent av elevene som startet på elektrofag i 2006, fikk yrkeskompetanse i løpet av fem år, gjaldt dette bare 3 prosent av elevene som begynte på medier og kommunikasjon. Sistnevnte er imidlertid mer lik de studieforberedende utdanningsprogrammene, fordi elevene også har mulighet til å velge et eget studieforberedende løp innenfor medier og kommunikasjon. En svært liten andel velger å ta fagbrev, selv om de skal ha muligheten til dette.

Service og samferdsel er et mer «tradisjonelt» yrkesfag, i den forstand at det hovedsakelig er lagt opp til at elevene skal ende opp med yrkeskompetanse, dersom de ikke tar påbygging. Likevel får 31 prosent av elevene i 2006-kullet studiekompetanse, og bare 22 prosent får yrkeskompetanse.

På helse- og sosialfag, der det fremtidige arbeidskraftsbehovet for utdannede fagarbeidere er svært stort, oppnår bare 27 prosent av startkullet yrkeskompetanse.

En fjerdedel av elevene som i utgangspunktet startet på yrkesfag, ender med studiekompetanse. Andelen av elevene som oppnår yrkeskompetanse i løpet av fem år, er under 50 prosent på samtlige yrkesfag (se figur 2).

Dette innebærer at selv om halvparten av dem som begynte på videregående for første gang i 2006, valgte yrkesfaglig linje, oppnådde bare 16 prosent av alle elevene i dette kullet yrkeskompetanse fem år senere.

Mange tar påbygging, men ...

Antall elever innenfor yrkesfag som velger å ta påbygging til studiekompetanse, har mer en doblet seg de siste ti årene (se figur 3). Også andelen av elevene på det tredje året i videregående skole (Vg3-nivå) som tar påbygging, har doblet seg i samme periode.

Om lag 13 900 elever tok påbygging til generell studiekompetanse i 2011, og omtrent 77 prosent av dem var registrert i videregående opplæring høsten 2010. Den største gruppen, som utgjorde 23 prosent av påbyggingselevne, hadde tatt helse- og sosialfag året før, mens 9 prosent hadde tatt service og samferdsel.

... stryker oftere enn dem på studieforbereidende

Elever som velger studieforbereidende utdanning, består langt oftere enn dem som velger påbygging til generell studiekompetanse. 2011-tallene for det siste nivået i videregående skole (Vg3) viser at 62 prosent av elevene består påbyggingsåret.

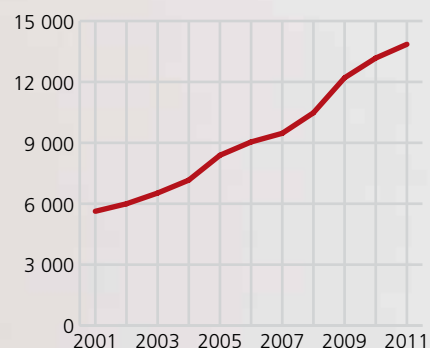
Til sammenligning består 87 prosent av elevene på Vg3 musikk, dans og drama (studieforbereidende). Ingen av de studieforbereidende programmene på Vg3-nivå har lavere andel bestått enn 82 prosent. Påbygging til generell studiekompetanse har markert høyere strykeprosent enn de øvrige studieforbereidende Vg3-kursene.

Andelen som består påbyggingsåret, varierer mellom fylker. 48 prosent av elevene som tok påbygging i Finnmark i 2011, besto samme år. I Buskerud var tallet 74 prosent. Buskerud har også minst forskjell mellom andelen som består påbyggingsåret, og dem som består andre studieforbereidende program på Vg3-nivå. Denne forskjellen utgjør 7 prosentpoeng i Buskerud, sammenlignet med 33 prosentpoeng i Vest-Agder, der ulikheten er størst.

Lærlinger fullfører noe oftere

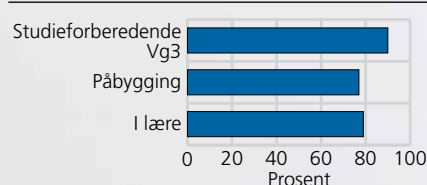
Av elevene som startet i videregående opplæring for første gang høsten 2006, befant 46 800 seg på Vg3-nivå eller i lære høsten 2008, som er normert tidsplan i videregående. Om lag 5 400 av disse hadde begynt på påbygging til generell studiekompetanse, mens omtrent 9 500 var

Figur 3. Antall elever som tar påbygging til generell studiekompetanse. 2001-2011

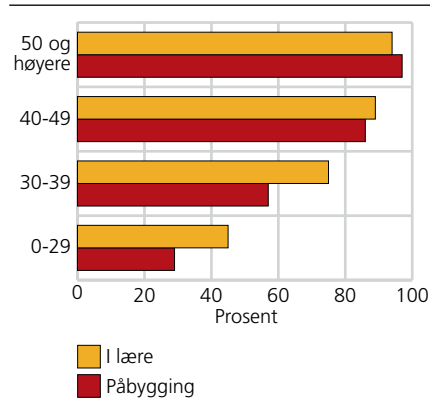
Kilde: Nasjonal utdanningsdatabase, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Andel elever som startet i videregående for første gang i 2006, og som har fullført i løpet av fem år, etter utdanning i 2008. Prosent

Kilde: Nasjonal utdanningsdatabase, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Andel elever som startet på yrkesfag i 2006, og som har fullført i løpet av fem år (2011). Etter grunnskolepoeng og utdanning i 2008. Prosent

Kilde: Nasjonal utdanningsdatabase, Statistisk sentralbyrå.

læringer. 77 prosent av elevene som valgte påbygging det tredje året i videregående, hadde fullført utdanningen i 2011, mens det samme gjaldt for 79 prosent av dem som gikk ut i lære (se figur 4).

Andelen som fullførte videregående opplæring, var altså noe lavere for elever på påbygging enn for læringer, dette til tross for at påbyggingsselevene i snitt hadde litt flere grunnskolepoeng. Mens denne gruppen hadde 42,7 grunnskolepoeng i gjennomsnitt, var snittet 39,6 for læringene.

Sammenhengen mellom antall oppnådde grunnskolepoeng og fullføring av videregående i løpet av fem år er tydelig, både blant elevene som valgte påbygging, og blant dem som ble læringer (se figur 5). Med færre enn 50 poeng var det imidlertid en større andel av læringene som fullførte, sammenlignet med påbyggingsselevene. Spesielt tydelig er dette blant elevene som hadde 39 eller færre grunnskolepoeng. I gruppen med færre enn 30 poeng hadde bare 29 prosent av elevene som valgte påbygg, fullført, sammenlignet med 45 prosent av dem som gikk ut i lære.

Dette innebærer at blant yrkesfagelevene som følger et normert løp til og med Vg2, vil elever som går ut i lære, oftere fullføre videregående enn elever som tar påbygging, også når man tar hensyn til grunnskolepoeng.

Få oppnår yrkeskompetanse

Vi ser at elever som starter på yrkesfag, sjeldnere enn elever som starter på studieforberedende, fullfører videregående opplæring i løpet av fem år. Blant yrkesfagelevene som fullfører, er det mange som får studiekompetanse heller enn yrkeskompetanse. Påbygging til generell studiekompetanse ser imidlertid ikke ut til å være en «snarvei» til fullført skole, fordi mange av påbyggingsselevene ikke består.

Datagrunnlag

Datagrunnlaget i denne artikkelen er hentet fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB). NUDB er SSBs forløpsdatabase for utdanning, og samler all SSBs individbasert utdanningsstatistikk. Databasen inneholder blant annet individdata fra fylkeskommunenes administrative datasystem for inntak til videregående opplæring (VIGO), Nasjonal vitnemålsdatabase (NVB), Autorisasjonsregisteret for helsepersonell (HPR), og universitetene og høgskolenes administrative systemer.

For å måle gjennomstrømming i videregående opplæring tar man utgangspunkt i et startkull, og bruker forløpsdata til å undersøke hvor langt elevene har kommet i utdanningsløpet fem år senere. Siste tilgjengelige data er for kullet som startet i videregående første gang i 2006, og status er målt høsten 2011.

Referanser

Sørbø, Johannes og Karl Jacobsen (2012): Bedriftsundersøkelsen 2012, *Arbeid og velferd* 2, 2012, Arbeids- og velferdsdirektoratet, 20-40.

Godt urbant miljø i «framtidens byer»?

En økende andel av befolkningen bor og arbeider i byer. Hva som utgjør et godt bymiljø, er et sentralt tema i samfunnsdebatten. Idealet er den tette, urbane byen som tilbyr gode åpne byrom med plass til mange aktiviteter og et funksjonelt fysisk miljø. Kartlegging av bymiljøet i de 13 største kommunene, også kalt «framtidens byer», viser at tilbud som øker befolkningens trivsel og helse, varierer mye avhengig av hvor man bor.

Byene møter store utfordringer når de skal bevare miljøet samtidig som de satser på byutvikling. Tilstanden og utviklingen i løpet av en tiårsperiode avspeiles i utvalgte indikatorer og statistikk av bymiljø i «framtidens byer». Befolkningens, og spesielt barns, mulighet til å ta i bruk miljøvennlige transportformer, kort vei til barnehage/skole, mulighet til å drive lek, friluftsliv og rekreasjon som helsefremmede, trivselsskapende og miljøvennlige aktiviteter i nærheten av der de bor er forhold som vil belyses i denne artikkelen (se tekstboks).

Indikatorer for bymiljø

Indikatorene er hentet fra rapporten *Byer og miljø. Indikatorer for miljøutviklingen i «Framtidens byer»* (Haagensen, Trine, 2012). Rapporten gir en oversikt over miljøtilstanden og beskriver viktige trekk ved utviklingen i miljøet, i de ti største kommunene etter folketall samt tre mindre kommuner. Disse i alt 13 kommunene inngår i samarbeidsprogrammet «Framtidens byer» som ledes av Miljøverndepartementet. Formålet er å redusere klimagassutslippene og forbedre bomiljøene i byene. Programmet går fra 2008 til 2014.

«Framtidens byer» er en samlebetegnelse. De ti største kommunene er: Oslo, Bærum, Drammen, Fredrikstad, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. De tre mindre kommunene danner sammen med Fredrikstad to viktige handelsregioner, og består av Porsgrunn/Skien og Sarpsborg/Fredrikstad. Per 1. januar 2012 bodde det i underkant av i alt 1,8 millioner i disse byene, 36 prosent av Norges befolkning. Befolkningsveksten i 2011 tilsvarte 46 prosent av den samlede befolkningsveksten i Norge samme år.

Kommuner og tettsteder

En kommune er et geografisk avgrenset område som utgjør en egen politisk og administrativ enhet.

Tettsteder er geografiske områder som har en dynamisk avgrensning avhengig av geografisk fordeling av befolkningen og uavhengig av administrative grenser. Antall tettsteder og deres grenser vil derfor endre seg over tid som følge av byggeaktivitet og befolkningsutvikling. Et tettsted vil kunne ha flere kommuner. I denne artikkelen omfatter begrepet den delen av tettstedet som ligger innenfor kommunegrensen. Det vil innenfor en kommune også kunne være flere tettsteder. For nærmere beskrivelse av metodikken, se [Dysterud mfl. \(1999\)](#).

SSB bruker ikke begrepet by som enhet i offisiell statistikk, men det blir brukt og er kjent for det som i dag kommer inn under den statistiske definisjonen tettsted.

Trine Haagensen

Begreper

Nærturterreng. Store naturområder (større enn 200 dekar) i tettsteder eller som grenser til tettsteder. Parker og de fleste idrettsanlegg er også inkludert.

Rekreasjonsareal. Naturområder av en viss størrelse (minst 5 dekar) i tettsteder eller som grenser til tettsteder. Parker og de fleste idrettsanlegg er også inkludert.

Trygg tilgang. Det er satt kriterier for hva som regnes som trygg tilgang. For å nå et nærturterreng eller rekreasjonsareal trygt må en kunne ferdes langs stier, gang- og sykkelveier eller bilveier med lite trafikk og lav fartsgrense. Det er også satt krav om hvor langt man er nødt til å gå for å ha tilgang, kravet er 200 meter for rekreasjonsareal og 500 meter for nærturterreng.

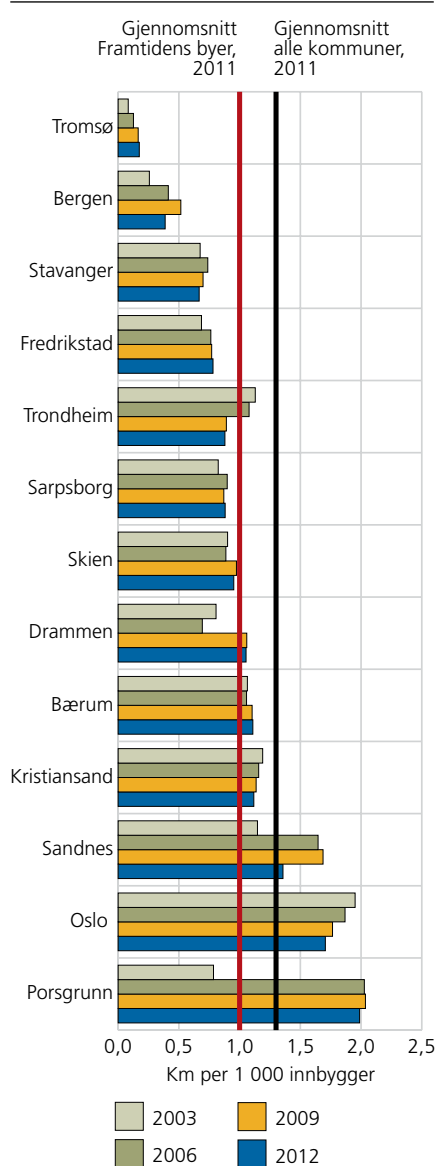
Trine Haagensen er samfunnsgeograf og rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for naturressurs- og miljøstatistikk. (trine.haagensen@ssb.no)

Trygg ferdsel på gang- og sykkelvei

God miljøkvalitet, helse og trivsel i kommuner, byer eller tettsteder er blant annet avhengig av at gående og syklende kan ferdes trygt og effektivt i nærmiljøet, men også over lengre avstander. Spesielt er dette viktig for barn og unge, da muligheten til å gå eller sykle også påvirker fysisk utvikling. Jo lengre gang- og sykkelveinettet er innenfor en kommune, jo større er muligheten for at innbyggerne bruker gang- og sykkelveier aktivt i dagliglivet.

Byer som ønsker å stimulere til helsefremmende livsstil, kan blant annet etablere et sammenhengende hovednett for sykkeltrafikk som binder sammen hovedsentrum, kjernene i lokalsamfunnene og kollektivknutepunktene. Det vil igjen avlaste veinettet og kollektivsystemet.

Figur 1. Gang- og sykkelveier under kommunalt driftsansvar innenfor tettsteder. «Framtidens byer». 2001-2011. Lengde i km per 1 000 innbyggere

Kilde: Arealstatistikk, KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

Blant de 13 byene som inngår i samarbeidsprogrammet «framtidens byer», har Porsgrunn det lengste gang- og sykkelveinettet, med 2 kilometer per 1 000 innbyggere. Oslo følger etter med 1,7 km gang- og sykkelveinett. Det er interessant å merke seg at Porsgrunn er kommunen med lavest innbyggertall, mens Oslo har høyest innbyggertall. Tromsø utpeker seg med det korteste gang- og sykkelveinettet med snau 0,2 kilometer per 1 000 innbyggere.

Samlet sett er lengden på gang- og sykkelvei noe lavere i «framtidens byer» enn for landsgjennomsnittet, henholdsvis 1 km og 1,3 km per 1 000 innbyggere i 2011. Samtidig har antall kilometer med gang- og sykkelveinett økt noe i tiåret 2001-2011, fra 0,9 til 1 kilometer per 1 000 innbyggere for de 13 byene sett under ett. I landet som helhet har det gått ned fra 2,2 til 1,3 km per 1 000 innbyggere.

Tromsø best på rekreasjon i nærmiljøet ...

Utbygging utgjør ofte en trussel mot grønne områder eller andre åpne arealer som er potensielle rekreasjonsområder for innbyggerne. Samtidig viser Folkehelseinstituttet (2009) i sin kunnskapsoversikt over miljø og barn at barn med tilgang til naturomgivelser som innbyr til variert aktivitet, har bedre motorisk utvikling enn barn som bor i mer tilrettelagt og funksjonsbestemt miljø. Bruken av grøntområder reduseres ved økende avstand fra bolig. Spesielt barns aksjonsradius er begrenset. Folkehelseinstituttet påpeker at ved lek og uorganisert aktivitet i fritiden, oppholder de fleste 5-6 åringer seg mindre enn 100 meter fra egen bolig.

Regjeringens miljøpolitikk (Prop.1 S (2011-2012) fremhever at det ved boliger, skoler og barnehager skal være god adgang til trygg ferdsel, lek og annen aktivitet «i variert og sammenhengende grønne områder med gode forbindelser til omkringliggende naturområder». Ifølge stortingsproposisjonen bør ikke avstanden overstige 500 meter.

Tromsø kommer best ut i andel av befolkningen med trygg tilgang til slike arealer fra bosted i 2011. Godt over 75 prosent av barn- og ungdom under 20 år, og 74 prosent av hele Tromsøs befolkning har mulighet til rekreasjon i nærmiljøet. Porsgrunn er kommunen som har lavest andel, drøyt 22 prosent av barn- og ungdom, og 21 prosent av befolkningen har trygg tilgang til leke- og rekreasjonsarealer fra bosted (se figur 2).

Sammenligner vi gjennomsnittet for «framtidens byer» i 2011 med landet som helhet, er andelen med trygg tilgang noe høyere for hele i landet. Det gjelder både for barn- og unge og befolkningen som helhet. I snitt for alle tettsteder i landet har 46 prosent av barn- og unge og 43 prosent av befolkningen slik tilgang til rekreasjonsarealet, mot 40 og 39 prosent for «framtidens byer». Dette kan tyde på at den fortettingen som nå skjer i byene, gir en betydelig utfordring med å ta vare på og utvikle nye grønne områder i nærmiljøet og sikre trygg tilgang til disse.

... men mange bruker samme areal

Jo flere som har trygg tilgang til det samme leke- og rekreasjonsarealet, jo større er bruken av arealet. Hvor mange som har tilgang til de samme rekreasjonsarealene, er derfor et mål på hvor stort presset er på det enkelte området.

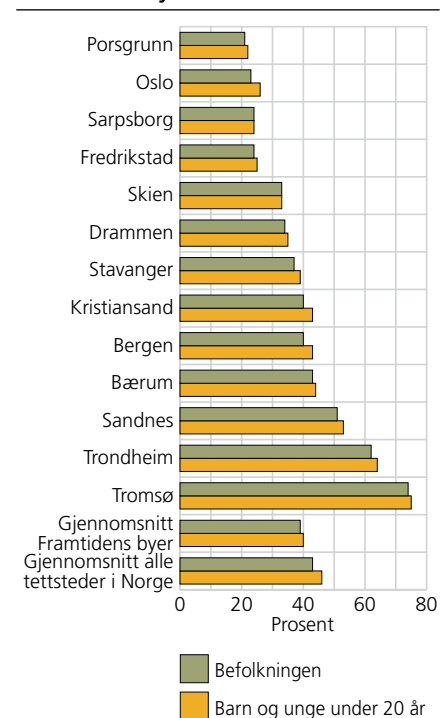
Blant «framtidens byer» har Tromsø kommune gjennomgående høyest antall bosatte med tilgang til samme leke- og rekreasjonsareal per dekar. Det vil si at her må hvert leke- og rekreasjonsområde deles av flere, slik at presset på hvert område blir langt større i Tromsø enn i de øvrige kommunene. Porsgrunn har samlet sett færrest antall innbyggere med trygg tilgang til de samme leke- og rekreasjonsarealer (se figur 3).

For de minste leke- og rekreasjonsarealene, 5-25 dekar, kommer en i Tromsø ut med 15 bosatte per dekar som har trygg tilgang til disse, mens kun tre bosatte i Porsgrunn deler samme areal. I Tromsø må altså hele fem ganger så mange dele på hvert dekar leke- og rekreasjonsareale i denne størrelsesklassen. Tilnærmet lik fordeling av antall bosatte med tilgang til samme leke- og rekreasjonsarealer gjør seg gjeldende for de øvrige arealer etter størrelsesklassene.

Tilgangen til naturen – ingen selvfølge

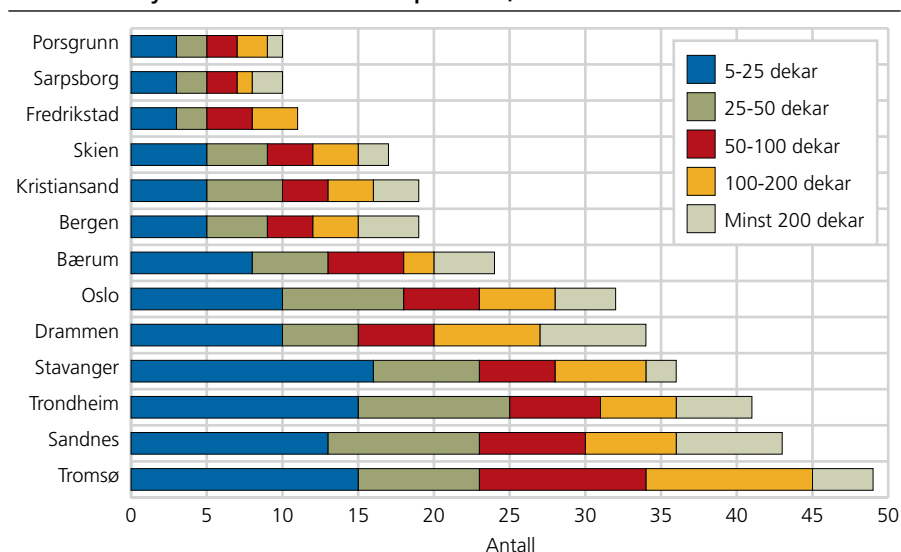
I Norge har vi i stor grad turområder nært opp til byer og tettsteder, og god tilgang til friluftsområder, par-

Figur 2. **Befolkningen i alt og barn- og ungdom under 20 år bosatt innenfor tettsted og med trygg tilgang til leke- og rekreasjonsarealer i kommunen. «Framtidens byer». 2011. Prosent**

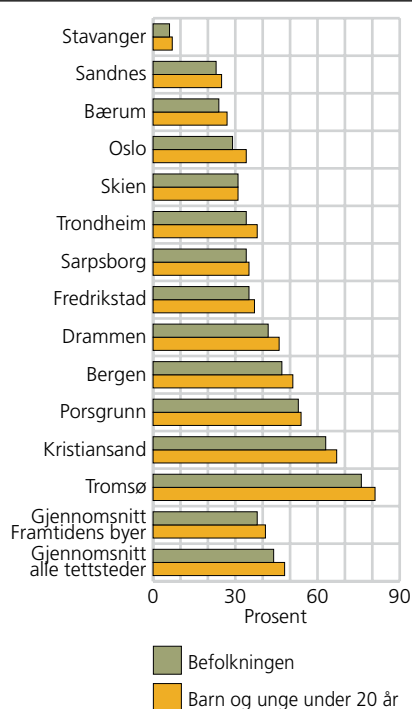
Kilde: Arealstatistikk, KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. **Trygg tilgang til samme leke- og rekreasjonsarealer innenfor tettsteder. «Framtidens byer». 2011. Antall bosatte per dekar, etter arealets størrelse**

Kilde: Arealstatistikk, KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. **Befolkningen i alt og barn og ungdom under 20 år bosatt innenfor tettsted og med trygg tilgang til nærturterreng i kommunen. «Framtidens byer». 2011. Prosent**

Kilde: Arealstatistikk, KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

ker og lekeområder. Nærturterreng (se tekstboks) gir mulighet til å gå turer, sykle, ri på hest og bade i naturen. Det kan være den såkalte marka, strand- og vassdragssonen eller andre større sammenhengende grønne områder. Tilgang til nærturterreng gir mulighet for fysisk og psykisk rekreasjon, og er et viktig kriterium for en miljøvennlig by.

Tilgangen til nærturterreng varierer sterkt blant «framtidens byer». For barn- og ungdom spenner forskjellene fra 7 til 81 prosent avhengig av bostedet. Tilsvarende ytterligheter er det for befolkningen sett under ett, hvor laveste andel er på 6 prosent og høyeste på 76 prosent i 2011 (se figur 4).

Det er Tromsø som igjen kommer best ut i andel trygg tilgang til nærturterreng. Befolkningen i Tromsø har omtrent tolv ganger større tilgang enn dem som bor i Stavanger. Stavanger kommune er blant «framtidens byer» den med lavest andel av både barn- ungdom og av befolkningen med trygg tilgang til nærturterreng.

Gjennomsnittet av andel befolkning og barn- og ungdom med trygg tilgang til nærturterreng er som til leke- og rekreasjonsarealer (figur 3) større i landet samlet sett sammenlignet med «framtidens byer».

Kort vei til barnehage i Oslo

Avstand til barnehage, skole og dagligvarebutikk betyr mye for dagliglivet for mange mennesker, og påvirker transportbehov, miljø og folks trivsel. Flere mener det er viktig ikke å være avhengig av bil for å nå disse stedene når de velger bosted. Spesielt er barn, funksjonshemmede, eldre og andre med begrenset aksjonsradius avhengige av at nærmiljøet og lokalsamfunnet er godt tilrettelagt, både sosialt og fysisk. Muligheten til å gå eller sykle i hverdagen kan også åpne for regelmessig fysisk aktivitet.

Avstand til barnehage og skole er særlig viktig ettersom det berører mange barnefamilier minst to ganger daglig. Å gå eller sykle vil kunne minske bruken av bil eller annet motorkjøretøy, og dermed også redusere utslipp til luft samt redusere støy og trafikkfare.

Blant «framtidens byer» er det Oslo som har størst andel barn som har mindre enn 500 meter til barnehage i 2012. I Oslo hadde hele 96 prosent barn kort vei, og Bærum følger etter Oslo med 89 prosent. Skien kommer dårligst ut med bare 54 prosent barn som har kort vei til barnehage samme år (se figur 5).

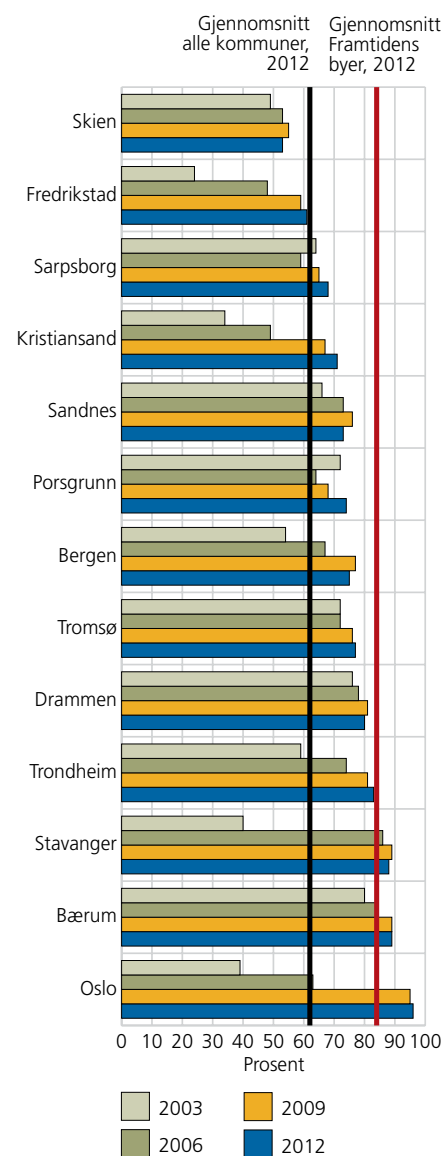
Ser vi på utviklingen i andel barn som har under 500 meter til barnehage, har samtlige kommuner hatt en positiv utvikling i perioden 2003-2012. Oslo og Stavanger utpeker seg med størst økning, henholdsvis 57 og 48 prosentpoeng. Omfattende politisk satsing på utbygging av barnehager i denne perioden har sannsynligvis bidratt til at en større andel av de minste barna har fått kort vei til barnehage. Vi gjør imidlertid oppmerksom på at indikatoren ikke tar hensyn til hvilken barnehage barna faktisk går i.

Gjennomsnittet i andel barn med kort vei til barnehage har økt kraftig både for «framtidens byer» og for landet som helhet i perioden 2003-2012. For «framtidens byer» har andelen gått opp fra 56 til 84 prosent, og for landet fra 45 til 62 prosent.

En betydelig høyere andel barn bosatt i «framtidens byer» har følgelig kort avstand til barnehage (84 prosent), sammenlignet med gjennomsnittet for alle kommuner i landet, 62 prosent i 2012. Det viser seg altså at det er de største byene, etter befolkningsmengde, som gjennomgående har høyest andel av barn med kort vei til barnehage.

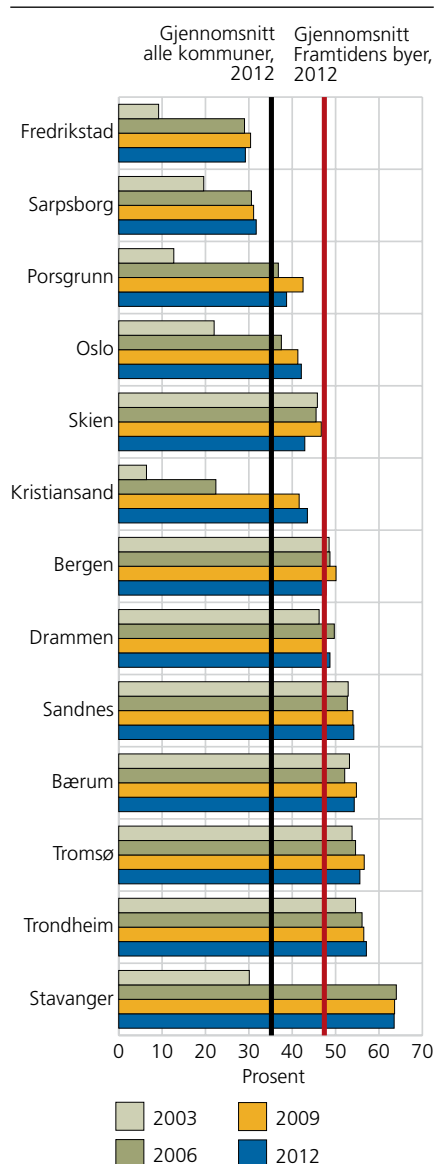

Figur 5. **Barn med mindre enn 500 meter til barnehage innenfor kommunen. «Framtidens byer». 2003-2012. Prosent**

Kilde: Arealstatistikk, KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. **Elever med mindre enn 500 meter til skole¹ innenfor kommunene. «Framtidens byer». 2003, 2006, 2009 og 2012. Prosent**

¹ I denne sammenheng barne- og ungdomsskoler.
Kilde: Arealstatistikk, KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

Skoleveien er blitt kortere

Når det gjelder skolevei, har Stavanger gjennomgående høyest andel elever med kort vei både i 2006, 2009 og 2012. I 2012 var andelen 64 prosent. Fredrikstad og Sarpsborg har lavest andel elever med mindre enn 500 meter til nærmeste skole blant «framtidens byer», med rundt 30 prosent hver i samme år (se figur 6).

Med unntak av Skien og Bergen har samtlige av disse 13 byene hatt en positiv utvikling i andel elever med kort vei til skolen i hele perioden. Kristiansand og Stavanger peker seg ut med størst økning, med bortimot 37 og 33 prosentpoeng fra 2003. Gjennomsnittlig andel elever med kort skolevei har gått opp fra 35 til 47 prosent for «framtidens byer», og for hele landet fra 28 til 35 prosent i denne perioden.

Den samme trend vises altså for skole som for barnehage (figur 5). «Framtidens byer» har i 2012 en vesentlig høyere andel av elevene som bor under 500 meter fra skolen, enn landet som helhet. Men også her er det slik at indikatoren ikke tar hensyn til hvilken skole eleven faktisk går på.

Godt bymiljø – forskjellig utgangspunkt

Et felles indikatorsett for alle byene som viser miljøstatus og -utvikling i den enkelte kommune (innenfor de valgte temaene), skal gjøre det mulig å sammenligne kommunene og å identifisere områder der det er negativ eller positiv utvikling. En slik sammenligning kan gi økt oppmerksomhet om miljøproblematikken, og synliggjør på hvilke områder byene har mest å hente for å forbedre miljøet. Dette vil kunne gi politikerne og kommunes innbyggere mulighet til å foreta mer miljøbevisste prioriteringer og valg.

At kommunene har forskjellig utgangspunkt i naturgrunnlag og klima, så vel som i bebyggelse og størrelsen på befolkning, kan forklare mye av forskjellene i miljøstatus som er skissert i denne artikkelen. Enkelte kommuner kan komme godt ut av det når det gjelder status, men samtidig ikke være blant de beste i utviklingen over tid. Årsaken til dette kan være at kommuner med et godt utgangspunkt vil ha et mindre potensial for forbedringer.

Referanser

Folkehelseinstituttet (2009): *Miljø og helse – en forskningsbasert kunnskapsbase*, Rapport 2009:2, Folkehelseinstituttet.

Dysterud, M.V., Engelen, E. og Schøning, P. (1999): *Tettstedsavgrensning og arealdekke innen tettsteder. Metode og resultater*, [Rapporter 1999/29](#), Statistisk sentralbyrå.

Haagensen, T. (2012): *Byer og miljø. Indikatorer for miljøutviklingen i «Framtidens byer»*, Rapporter 2012/27, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/vis/emner/01/rapp_byer_miljo/rapp_201227/main.html)

Prop.1 S (2011-2012): Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak). For budsjettåret 2012. Utgiftskapittel: 1400-1474 og 2465. Inntektskapittel: 4400-4471 og 5578.

Siden sist

All ny statistikk publiseres som artikler på ssb.no. Vi presenterer nedenfor et utvalg av disse artiklene, som er gitt ut etter forrige utgave av Samfunnsspeilet.

15. februar 2013

Veitrafikkulykker med personskafe, januar 2013

9 menn og 4 kvinner omkom i januartrafikken

I årets første måned omkom 13 personer i ulykker på norske veier. Dette er 2 færre enn i samme måned i fjor. I tiårsperioden 2003-2012 har det i gjennomsnitt omkommet 18 personer i januar.

Av de omkomne i januar i år var 9 bilførere, 1 bilpassasjer, 1 mopedist og 2 i gruppen andre trafikanter. I januar 2012 var 6 av de omkomne bilførere, 5 bilpassasjerer og 4 fotgjengere.

Ingen omkomne i aldersgruppen 18-19 år og over 64 år

7 av de omkomne i årets første måned var i aldersgruppen 45-64 år. De resterende 6 omkomne fordelte seg likt på dem under 17 år og dem mellom 20 og 44 år. Det var ingen omkomne i januar i aldersgruppene 18-19 og over 64 år.

7 av 13 omkom i møteulykker

Det var 6 møteulykker i januar hvor 7 personer omkom. 2 personer omkom i utforkjøringsulykker. Det var 2 myke trafikanter som mistet livet i januartrafikken.

Siste reviderte tall for 2012

De siste reviderte tallene for hele 2012 viser at 657 personer ble hardt skadd, og at 148 omkom. Til sammenlikning ble 679 hardt skadd i 2011, mens 168 omkom. Det kan fortsatt tilkomme noen hardt skadde for 2012 på grunn av forsinkelser i rapporteringen, særlig for de siste månedene av året.

14. februar 2013

Inntektsstatistikk for husholdninger. Ulike grupper, 2011

Flere unge med lavinntekt

Det blir stadig flere ungdommer og unge voksne med vedvarende lavinntekt. Nesten en tredel av dem med lavinntekt i perioden 2009-2011 var i alderen 18-34 år.

Det er unge i alderen 18-34 år som i dag har størst sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt. I perioden 2009-2011 hadde 11,4 prosent i denne aldersgruppen lavinntekt, mot 7,7 prosent i hele befolkningen.

Færre med lavinntekt i befolkningen

Andelen personer i befolkningen som tilhører en lavinntekts-husholdning, har gått noe ned de siste årene. Fra treårsperioden 2006-2008 til 2009-2011 har andelen falt fra 8,2 til 7,7 prosent. Dette tilsvarer en nedgang på om lag 9 000 personer.

Det har skjedd betydelige endringer i sammensetningen av lavinntektsgruppen. Siden 2006-2008 er det blitt 13 000 flere personer med lavinntekt i aldersgruppen 18-34 år. På den annen side er antall personer over 67 år med lavinntekt redusert med 23 000 i samme periode. Mens over 16 prosent av de eldre var i lavinntektsgruppen midt på 2000-tallet, har andelen falt til om lag 11 prosent i perioden 2009-2011. Opptrapping av minstepensjonen, høyere pensjonsgrunnlag for nye pensjonistkull samt at flere eldre kombinerer jobb med pensjon, forklarer mye av denne nedgangen.

Nær halvparten av barna i lavinntektsgruppen har innvandrerbakgrunn

Andelen barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt har holdt seg stabil

de siste årene. Imidlertid blir andelen barn med innvandrerbakgrunn i denne gruppen stadig større. Av nærmere 74 000 barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt i perioden 2009-2011 hadde vel 34 000 innvandrerbakgrunn. Dette utgjorde 47 prosent av alle barn i lavinntektsgruppen. Til sammenligning var denne andelen på 39 prosent i perioden 2004-2006.

14. februar 2013

Farlig avfall. 1999-2011

1,3 millioner tonn farlig avfall

Det ble levert inn i underkant av 1,3 millioner tonn farlig avfall til godkjent behandling i 2011. Dette er en økning på 8 prosent fra året før. Siden statistikkens oppstart i 1999 har mengden farlig avfall steget med 132 prosent.

Økt innsamling og bedre rapportering er antagelig hovedårsakene til den kraftige veksten i farlig avfall, samtidig kan noe av oppgangen forklares med at flere typer avfall er blitt regnet som farlige i løpet av perioden statistikken har eksistert. Det er et politisk mål å sikre at mest mulig farlig avfall kommer inn til forsvarlig behandling, dette for å hindre skader på mennesker og natur.

Olje- og tungmetallholdig avfall dominerer

Oljeholdig avfall – totalt 470 000 tonn – utgjør den største mengden av farlig avfall som ble samlet inn i 2011. Det inkluderer blant annet diverse oljeboringsavfall fra sokkelen. Mengden tungmetallholdig avfall kommer som en «god nummer to» med 440 000 tonn. Hoveddelen av dette er slagg fra industrien, men også andre avfallstyper som impregnert trevirke, batterier og brukt blåsesand inngår.

94 prosent til godkjent håndtering

I statistikken beregnes det mengder farlig avfall som går til både godkjent og

5. februar 2013

ukjent håndtering. Ukjent håndtering innebærer at avfallet ikke er registrert innlevert til godkjent mottager, og for 2011 er denne mengden beregnet til 76 000 tonn. Sett i lys av 1,3 millioner tonn levert til godkjent behandling betyr det at i overkant av 94 prosent av det farlige avfallet gikk til godkjent håndtering i 2011. Det er samme andel som året før.

Totalt 30 prosent av avfallet som gikk til godkjent behandling, ble gjenvunnet, det vil si enten materialgjenvunnet eller energiutnyttet. De resterende 70 prosent ble sluttbehandlet, hovedsakelig stabilisert gjennom kjemisk og fysisk forbehandling og lagt på spesialdeponi. Behandling i utlandet inngår i disse tallene, men ikke lagerendringer.

Mer grensekryssende transport av farlig avfall

Norge tok imot 390 000 tonn farlig avfall fra utlandet i 2011, som er en økning på 3,5 prosent fra året før. Samtidig steg eksporten med 4 prosent, til 180 000 tonn. Importen er dominert av tungmetallholdig avfall og forurensede masser til deponering i Norge. Eksporten på den annen side domineres mest av tungmetallholdig avfall, prosessvann og ulike typer oljeavfall.

Import og eksport av farlig avfall må godkjennes av myndighetene for å sikre forsvarlig behandling i mottakerlandet.

600 000 tonn fra industrien

Industrien leverte 600 000 tonn farlig avfall til godkjent behandling i 2011, inkludert behandling på eget anlegg. Dette utgjør omtrent halvparten av alt farlig avfall i Norge. En annen stor bidragsyter er næringen bergverk og utvinning, som blant annet omfatter norsk oljeutvinning. Den næringen stod for nærmere 350 000 tonn.

Den markante økningen av farlig avfall i 2011 innenfor avløps- og renovasjonsvirksomhet skyldes avfall fra enkelte aktører som eksporterer avfall ut av landet. Det er noe usikkert hvorvidt dette er avfall som faktisk er generert av den aktuelle næringen, eller om deler av denne eksporten har sin opprinnelse i andre næringer.

Husholdningene var registrert med 32 000 tonn farlig avfall til godkjent be-

handling i 2011. Dette innebærer en økning på 2 000 tonn fra året før. Impregnert trevirke, maling og spillolje utgjør de største mengdene fra husholdninger.

Mer farlig avfall fra Svalbard

Det leveres årlig tradisjonelt mellom 100 og 300 tonn farlig avfall fra Svalbard, og mengden varierer en del fra år til år. I 2011 var mengden 330 tonn, hvorav oljeholdig avfall utgjorde hele 90 prosent. Avfallet fraktes til fastlandet for behandling.

11. februar 2013

Eigenbetaling i barnehagar, endringstal, januar 2013

Stabile barnehagetakstar

Foreldrebetalinga i kommunale og private barnehagar viste ein samla auke på 0,3 prosent frå august 2012 til januar 2013. Det var dei private betalingssatsane som bidrog mest til auken.

På landsbasis viste foreldrebetalinga i dei kommunale barnehagane ei endring på 0,1 prosent frå målinga i august 2012 til januarmålinga. Betalingssatsane for barn i private barnehagar gjekk samstundes opp med 0,5 prosent. Dei offentlege barnehagane står for 53 prosent av det totale barnehagetilbodet.

I Nord-Noreg auka betalingssatsane med 1,4 prosent frå den føregåande målinga, medan satsane i regionane Sør-Austlandet samt Oslo og Akershus gjekk opp med høvesvis 0,4 og 0,2 prosent. I Hedmark og Oppland gjekk foreldrebetalinga opp 0,1 prosent frå august i fjor til januar i år, medan det ikkje var noko endring i betalingssatsane for gjennomsnittet av kommunane i Agder/Rogaland og i dei tre nordlegaste Vestlands-fylka. Trøndelag hadde i den same perioden ein prisnedgang på 1,4 prosent.

I tillegg til nye satsar for kostpengar og andre ekstrakostnader som skal dekke utflukter og liknande, må endringane sjåast i samanheng med skiftet i betalingssystemet til enkelte kommunar.

Frå januar 2012 til januar 2013 vart det målt ein oppgang i den samla foreldrebetalinga for det kommunale barnehagetilbodet på 0,1 prosent.

Røykevaner, 2012

Stadig færre unge røyker

Stadig færre i alderen 16-24-år røyker daglig, i 2012 var det kun 7 prosent. Derimot er det lite endring i andelen unge som røyker av og til. For den voksne befolkningen under ett er andelen dagligrøykere nå nede i 16 prosent, mens 9 prosent bruker snus daglig.

Det har i lang tid vært en nedadgående trend i andelen dagligrøykere. Siden årtusenskiftet er andelen nesten halvert, og i 2012 var det 16 prosent i alderen 16-74 år som røykte daglig. For 16-24-åringene er andelen dagligrøykere nå bare en fjerdedel av hva den var i 2000. Også i den nest yngste aldersgruppen har den fallende tendensen vært tydelig. 25-34-åringene var i 2012 gruppen med nest lavest andel dagligrøykere. Fra 2000 til 2012 har det i hele perioden vært 45-54-åringene som har røykt mest.

Andelen personer som røyker av og til, har vært mye mer stabil over tid, den har variert mellom 9 og 11 prosent de siste 15 årene. I 2012 var det 10 prosent av 16-74-åringene, og 13 prosent av de yngste, som røykte av og til.

Mange av-og-til-røykere snuser

Ser vi på snusbruken siden 2008, virker det som om utbredelsen er svakt økende. I 2008 svarte 6 prosent at de snuste daglig, mens det var 9 prosent i 2012. Begge disse årene var det 4 prosent som snuste av og til.

Snusbruk blant dagligrøykerne er omtrent som i resten av befolkningen. Forskjellen er bare at litt færre av dem snuser daglig, mens flere snuser av og til. For dem som bare røyker av og til, er derimot snusing veldig utbredt. En av fem snuser daglig og 8 prosent av og til. Det er nærliggende å tolke dette som at snusbruk erstatter noe av røykebehovet her.

Flest trøndere og færrest Østfold-kvinner som bruker snus

Både for menn og kvinner var den daglige snusbruken i perioden 2008-2012 mest utbredt i de to Trøndelagsfylkene og i Nordland. Finnmark lå lavest for begge kjønn.

Om vi legger til andelen som snuser av og til, hadde Hedmark også høy andel menn som snuser. Det samme gjelder kvinner i Oslo og Akershus. Kvinner i Østfold og menn i Aust-Agder hadde den laveste samlede andel snusere.

30. januar 2013

Arbeidskraftundersøkinga. Sesongjusterte månedsvise tal, november 2012

Auke i arbeidsløysa

Talet på arbeidslause auka med 11 000 frå august til november 2012. Dei arbeidslause utgjorde 3,5 prosent av arbeidsstyrken i november.

Arbeidskraftundersøkinga (AKU) viser at det var 11 000 fleire arbeidslause personar i november (gjennomsnitt av oktober-desember) enn i august (gjennomsnitt av juli-september) 2012, justert for sesongvariasjonar. Auken kom både blant menn og kvinner. I tillegg kom auken både blant dei under 25 år og dei i alderen 25-74 år, men var sterkast i den sistnemnde gruppa.

Til samanlikning var talet på registrerte arbeidslause og ordinære tiltaksdeltakarar hos NAV uendra i november samanlikna med august.

Dei 94 000 arbeidslause i november svarte til 3,5 prosent av arbeidsstyrken. Dette var 0,4 prosentpoeng meir enn i august. I heile 2012 fram til og med oktober var den sesongjusterte arbeidsløysa på mellom 3,0 og 3,3 prosent.

Små endringar i sysselsettinga

AKU viser at det var 3 000 færre sysselsette personar i november enn i august 2012, justert for sesongvariasjonar. Denne endringa er innanfor feilmarginen. I same perioden auka befolkninga mellom 15 og 74 år med 18 000 personar. Sysselsettingsprosenten, som er sysselsette i prosent av befolkninga 15-74 år, gjekk dermed ned i denne perioden. I november 2012 var sysselsettingsprosenten 68,8 prosent, 0,4 prosentpoeng lågare enn i august.

Auke i arbeidsløysa også i nabolanda

Både i Sverige og Danmark gjekk arbeidsløysa opp frå august til november 2012. I Sverige auka arbeidsløysa frå 7,9 til 8,1 prosent i løpet av denne perioden, medan han i Danmark gjekk opp frå 7,4

prosent i august til 7,9 prosent i november. I EU15, som består av EU-landa før utvidingane i 2004 og 2007, gjekk arbeidsløysa opp frå 10,7 prosent i august til 11,0 prosent i november. I Frankrike utgjorde dei arbeidslause 10,5 prosent av arbeidsstyrken i november, opp 0,2 prosentpoeng frå august. I Tyskland var arbeidsløysa på 5,4 prosent i november, ned 0,1 prosentpoeng frå august.

Også i USA gjekk arbeidsløysa ned i løpet av denne perioden, frå 8,1 prosent i august til 7,8 prosent i november. Alle dei internasjonale tala er sesongjusterte og henta frå Eurostat.

30. januar 2013

Lønnsstatistikk. Ansatte i staten, per 1. oktober 2012

1 800 kroner mer i måneden

Heltidsansatte i staten hadde en gjennomsnittlig månedslønn eksklusive overtidsgodtgjørelse på 42 000 kroner per 1. oktober 2012. Dette er 1 800 kroner, eller 4,5 prosent, mer enn på samme tidspunkt året før.

I tillegg til ansatte i forvaltningen omfatter statistikken blant annet arbeidstakere i den statlige delen av undervisning, samferdsel, helse- og sosialtjenester eksklusive helseforetakene, faglig teknisk tjenesteyting samt bygg- og anleggsvirksomhet.

Månedslønna eksklusive overtidsgodtgjørelse for heltidsansatte i helse- og sosialtjenester utgjorde i snitt 38 600 kroner. Dette var en økning på 4,3 prosent fra året før. Heltidsansatte i statlig bygge- og anleggsvirksomhet hadde en månedslønn eksklusive overtidsgodtgjørelse på 41 000 kroner, eller 4,1 prosent mer enn i 2011. Til sammenligning økte tilsvarende månedslønn med 4,7 prosent til 42 700 kroner i statlig undervisning, hvor vi blant annet finner ansatte ved universitetene.

Forskjeller mellom kvinner og menn

Heltidsansatte menn hadde i snitt en månedslønn eksklusive overtidsgodtgjørelse på 43 500 kroner, mens kvinnene hadde en tilsvarende lønn på 40 100 kroner. Dette tilsvarer en vekst fra 2011 på henholdsvis 4,3 og 5,0 prosent, eller 1 800 kroner for menn og 1 900 kroner for kvinner.

Forvaltningen

Heltidsansatte i statlig forvaltning hadde en månedslønn eksklusive overtidsgodtgjørelse på 41 800 kroner, en lønnsvekst på 1 800 kroner eller 4,5 prosent fra samme tidspunkt året før. Statlig forvaltning omfatter blant annet generell offentlig administrasjon og økonomiforvaltning, forvaltning av utenrikssaker, forsvar, retts- og fengselsstyre samt politi- og påtalemyndighet. Månedslønna eksklusive overtidsgodtgjørelse for heltidsansatte i forsvar var på 39 500 kroner. Dette tilsvarer en vekst på 1 700 kroner, eller 4,5 prosent, fra året før. Til sammenligning hadde heltidsansatte i politi- og påtalemyndighet en tilsvarende månedslønn på 42 600 kroner, som innebærer en vekst fra året før på 1 300 kroner, eller 3,1 prosent.

Deltidsansatte

For å sammenligne lønna til heltids- og deltidsansatte regnes lønna til deltidsansatte om til heltidsekvivalenter, det vil si hva månedslønna ville vært om de jobbet heltid. Månedslønna eksklusive overtidsgodtgjørelse for alle deltidsansatte i staten er etter denne metoden beregnet til 38 100 kroner i gjennomsnitt. Det er en økning på 5,0 prosent fra året før. Deltidsansatte menn hadde en månedslønn på 40 600 kroner, mens kvinnene hadde en månedslønn på 37 000 kroner. Dette tilsvarer en vekst på henholdsvis 4,6 prosent og 5,4 prosent.

17. januar 2013

Befolkningsstatistikk. Familier og husholdninger, 1. januar 2012

265 000 flere husholdninger på 10 år

I løpet av de siste 10 årene har antall husholdninger steget med 264 500 eller 14 prosent, og endte på 2 226 000 privathusholdninger per 1. januar 2012. Befolkningen har økt med 465 000 personer, eller 10 prosent, i løpet av denne perioden.

Hele 22 av landets kommuner har hatt en tilvekst på over 25 prosent når det gjelder antall husholdninger. Det er i kommunene i Gardermooområdet, samt i omlandet til Stavanger og Bergen, hvor husholdningsveksten har vært størst. Ulensaker kommune har hatt den største veksten i antall husholdninger med hele 43 prosent. Deretter følger Rennesøy

med 40 prosent. I alt 138 kommuner hadde en nedgang i antall husholdninger i løpet av de siste ti årene. Blant de 19 kommunene som hadde en nedgang i antall husholdninger på 10 prosent eller mer, var det 17 kommuner som lå i de tre nordligste fylkene.

880 000 bor alene

Per 1. januar 2012 bestod 880 000 husholdninger av kun en person. Det tilsvarer om lag 40 prosent av de 2,2 millioner privathusholdningene i Norge. På samme tidspunkt var det 626 000 husholdninger, eller 28 prosent, som bestod av to personer og disse utgjorde den nest største gruppen. Det var 155 000 husholdninger som bestod av fem personer eller flere.

Hvert tiende barn bor med halvsøsken

Det er 12 prosent av barn under 18 år som bor sammen med halvsøsken. To av ti barn bor ikke med søsken, mens nærmere tre av fire barn bor med helsøsken.

Andelen som bor med halvsøsken endrer seg lite med alderen. Andelen som ikke bor med søsken synker derimot fra 43 prosent det første leveåret, til rundt 12 prosent ved 8-årsalderen. Deretter stiger igjen andelen til 21 prosent for 17-åringene.

Andelen som bor med helsøsken stiger kraftig med alderen. For de aller yngste ligger denne andelen på 49 prosent, før andelen flater ut på rundt 80 prosent når barna blir litt eldre. Når barna når tenårsalderen synker andelen litt igjen.

Det er ikke mange barn som bor med ste-søsken, kun om lag 1 prosent i gjennomsnitt. Denne andelen stiger gradvis med alderen, fra nær null ved fødselen til i overkant av 2 prosent blant 17-åringene.

Det er flere forhold som forklarer disse utviklingstrekkene. Blant de yngste barna vil det være mange som er eldst i søskenflokket slik at flere ennå ikke har rukket å få søsken. Blant de eldste barna vil det være barn som er yngst i søskenflokket og hvor de eldre søsknene har flyttet hjemmefra.

Utviklingen i samlivsmønsteret til foreldrene, etter hvert som barna blir eldre, er også en faktor som spiller inn.

Andelen barn som bor med begge foreldrene synker gradvis med alderen, fra i underkant av 90 prosent blant de som er i sitt første leveår til litt over 60 prosent blant 17-åringene. Samtidig ser vi at andelen barn som bor med bare mor eller far, eller som bor med mor eller far og en steforelder stiger tilsvarende etter hvert som barna blir eldre.

16. januar 2013

Boligprisindeksen, 4. kvartal 2012

Boligprisene ned 0,7 prosent

Boligprisene gikk i gjennomsnitt ned 0,7 prosent fra 3. til 4. kvartal 2012. Prisene er likevel 6,7 prosent høyere enn for ett år siden.

Prisene på eneboliger og blokkleiligheter sank med 1,2 og 0,3 prosent, mens prisene på småhus steg med 0,1 prosent fra 3. til 4. kvartal 2012.

Prisen på blokkleiligheter økte mest

For 2012 sett under ett var boligprisene i gjennomsnitt 6,7 prosent høyere enn i 2011. Prisene på blokkleiligheter økte med 9,0 prosent. Småhus og eneboliger hadde en prisøkning på henholdsvis 6,4 og 5,9 prosent.

Boligprisene i Trondheim og Trøndelag økte mest med 8,4 prosent. Vestlandet utenom Bergen, samt Agder og Rogaland utenom Stavanger, hadde lavest økning. Prisøkningen her lå på 4,7 prosent.

20. desember 2012

Ofre for lovbrudd, anmeldt 2011

Færre lovbrudd mot foretak

170 000 personer ble registrert som ofre for lovbrudd i 2011. Dette er tilnærmet samme antall som året før, men hvilke typer lovbrudd befolkningen anmelder å være utsatt for, er i endring. I tillegg er antall lovbrudd mot foretak betydelig redusert i perioden 2009-2011.

Av de 380 000 anmeldte lovbruddene i 2011 var 184 000 registrert med personer som ofre, mens foretak eller andre juridiske enheter var fornærmede for 63 000 lovbrudd. I tillegg var 133 000 lovbrudd registrert uten offer, hvorav to tredeler er narkotika- og trafikklovbrudd. Personer er registrert som fornærmet for størsteparten av vinningslovbruddene

(73,5 prosent), seksuallovbruddene (84 prosent) og voldslovbruddene (88 prosent). Foretak er på sin side ofre for en stor del av de økonomiske lovbruddene (60 prosent) og skadeverkene (44 prosent).

Færre vinningslovbrudd og skadeverk mot foretak

Samlet sett var det i 2011 drøyt 5 800 færre lovbrudd med foretak som fornærmet enn i 2010. Foretak ble registrert som ofre for over 38 700 vinningslovbrudd i 2011. Det er nesten 4 800 færre enn året før, og nær 8 600 færre enn i 2009. I løpet av disse årene ble foretak ifølge anmeldelsene mindre utsatt for de aller fleste typer av tyveri og andre typer vinningslovbrudd. Foretak var også registrert som ofre for 8 500 skadeverk i 2011, nesten 28 prosent færre enn i 2009.

Personer fortsatt mest utsatt for vinningslovbrudd

Tar vi høyde for befolkningsveksten, tilsier anmeldelsene at omfanget av personer utsatt for kriminalitet i 2011 var på sitt laveste nivå i Norge siden 2004, som var det første året med denne type statistikk. Dette har først og fremst sammenheng med nedgangen i den registrerte vinningskriminaliteten, en trend som også går enda flere år tilbake i tid. Personer blir fremdeles klart mest utsatt for tyveri og andre vinningslovbrudd, men andelen av alle personofre med dette som hovedlovbruddsgruppe er redusert, fra nesten 74 prosent i 2004 til drøyt 69 prosent i 2011.

Færre utsatt for tyveri hjemme ...

Samlet sett ble 119 000 personer registrert som ofre for drøyt 126 000 vinningslovbrudd i 2011, nesten like mange som i året før. I alt 36 500 personofre ble registrert med tyveri fra bolig, fritidsbolig eller kjøretøy som hovedlovbrudd. Dette er 4 600 færre enn året før, og hele 9 400, eller 20 prosent, færre enn i 2009.

... men flere utsatt på offentlig sted, spesielt i Oslo

Nesten 19 400 personer ble ut fra hovedlovbruddet utsatt for grovt tyveri fra person på offentlig sted i 2011. Det er 4 700, eller 32 prosent, flere enn i 2010. Nesten tre av fire ofre for denne typen tyveri, ble utsatt i Oslo, og nesten hele landsøkningen fra 2010 til 2011 kom

som en følge av økningen i hovedstaden. Dette medvirket også til at det samlet sett for hele landet ikke ble en markant nedgang i det totale antallet personofre for vinningskriminalitet.

Av alle personofre for vinningslovbrudd som var registrert bosatte i Norge, hadde nesten 24 prosent bostedsadresse i Oslo. I løpet av 2011 ble 4,6 prosent av befolkningen i Oslo registrert som utsatt for minst ett vinningslovbrudd, og i aldersgruppen 20-29 år var andelen hele 7,8 prosent. Ut fra anmeldelsene i 2011 er det befolkningen i Sogn og Fjordane (1,2 prosent), Nordland (1,4 prosent) og Møre og Romsdal (1,4 prosent) som er minst utsatt for tyverier og annen vinningskriminalitet.

Flere voldsofre i 2011

Ut fra hovedlovbruddet ble nær 5 800 personer utsatt for trusler. I tillegg er nesten 15 500 forskjellige personer utsatt for minst ett tilfelle av fysisk vold – det vil si fysisk mishandling i familieforhold og forbrytelse mot liv, legeme og helbred. De i alt 23 300 personene som i 2011 ble registrert som ofre for voldskriminalitet er nesten 1 000 flere enn i året før. En stor del av denne økningen kan tilskrives hendelsene den 22. juli 2011 (se tekstboks).

Fortsatt økning av registrerte ofre for mishandling i familieforhold

I 2011 ble 2 810 forskjellige personer ut fra hovedlovbruddet registrert som ofre for mishandling i familieforhold (inkludert grov mishandling). Dette er 10 prosent flere enn i 2010. Økningen er prosentvis noe lavere enn i de foregående årene, etter innføringen av lov om mishandling i familieforhold i 2005. Den store økningen i perioden 2006-2011 skyldes dels en endring i registreringen av den anmeldte voldskriminaliteten og dels en reell økning i antallet anmeldte voldslovbrudd – fortrinnsvis med kvinner og barn som ofre.

Unge menn fortsatt mest utsatt, men ikke for alle typer vold

Av alle personer registrert som ofre for voldslovbrudd i 2011, var omtrent halvparten i alderen 10-29 år. Høyest andel voldsofre var det blant menn i alderen 18-23 år, hvor de enkelte alderstrinnene har mellom 15 og 19 voldsofre per 1 000 innbygger.

I 2011 var 58 prosent av de registrerte voldsopfrene menn. Som før, er andelen menn særlig stor blant ofrene med legemsbeskadigelse (85 prosent) og legemsfornærmelse (62 prosent) som hovedlovbrudd. På den andre siden er andelen kvinner blant ofrene for mishandling i familieforhold tilsvarende høy, med 73 prosent. I tillegg er det en enda høyere andel kvinner blant ofrene for seksualforbrytelser (87 prosent).

Den relativt høye andelen menn blant ofrene for mishandling i familieforhold har sammenheng med at nesten halvparten av alle ofrene er under 20 år. I 2011 var ni av ti av de mannlige ofre med dette som hovedlovbrudd i denne aldersgruppen. Av alle de kvinnelige ofrene for mishandling i familieforhold var derimot to tredeler i alderen 20 år og eldre.

Flere barn og unge i voldsstatistikken for 2011

Fra 2010 til 2011 var det en relativ stor økning i det totale antallet registrerte ofre i de yngste aldersgruppene. For aldersgruppen 0-9 år har størstedelen av økningen sammenheng med at det ble drøyt 300 flere ofre for mishandling i familieforhold. En endring i Statistisk sentralbyrå sin metode for beregning av alder har imidlertid bidratt til om lag en tredel av denne økningen (se tekstboks). Også for aldersgruppen 16-19 år var det en relativt stor økning i antallet registrerte voldsofre. I denne statistikken inngår mange av drapene og drapsforsøkene på Utøya den 22. juli 2011, som tilsvarende nesten hele økningen for denne aldersgruppen. For de øvrige aldersgruppene er det kun mindre endringer fra 2010 til 2011 i antallet ofre for voldslovbrudd.

20. desember 2012

Lufttransport, 3. kvartal 2012

Rekord på utenlandske avganger

I årets 3. kvartal var det 3,1 millioner passasjerer som reiste til utlandet fra norske flyplasser. Dette er det høyeste antallet siden SSB startet målingene i 2009.

Det var nesten 250 000 flere passasjerer på utenlandske avganger enn i samme periode 2011. Totalt var det 14,1 millioner terminalpassasjerer ved norske

lufthavner i 3. kvartal 2012. Det er også det høyeste antall siden 2009. Dette var over 800 000 flere passasjerer enn i samme kvartal 2011, en økning på 6,3 prosent.

Økning både innenlands og utenlands

De fleste lufthavner hadde en oppgang i antall passasjerer både på innenlandske og utenlandske ruter. Oslo Gardermoen økte med 2,8 prosent på innenlandske og 6,5 prosent på utenlandske ruter. Bergen Flesland økte med henholdsvis 1,6 og 5,8 prosent. Stavanger Sola økte med 3,7 prosent på innenlandske ruter og med 14,3 prosent på utenlandske. Trondheim Værnes hadde også en økning på innenlandske og utenlandske flyvninger.

Lik økning i utenlandstrafikk for private lufthavner

Både Moss Rygge og Sandefjord Torp hadde en økning i antall passasjerer i sine utenlandsavganger i årets tredje kvartal. Moss Rygge økte med 16,6 prosent og Sandefjord Torp økte med 16,4 prosent i forhold til samme kvartal 2011. Totalt hadde Moss Rygge 560 000 terminalpassasjerer, mens tilsvarende tall for Sandefjord Torp var 527 000.

Økt kapasitet i 3. kvartal

I 3. kvartal var det 21,1 millioner seter og 199 000 flybevegelser ved norske lufthavner. Dette er en økning på 5,8 prosent for seter og 2,7 prosent for flybevegelser sammenliknet med samme kvartal 2011.

Nesten fulle fly mellom Bergen og Tromsø

Andelen ledige seter mellom Bergen og Tromsø var på 7 prosent. Mellom Bergen og Bodø Langnes var det 14 prosent ledig kapasitet. På landsbasis var 33,2 prosent av setene ledige.

Økning i godstransporten

Det ble håndtert 21 000 tonn gods på norske flyplasser i årets 3. kvartal. Dette er en økning på 7,0 prosent fra 3. kvartal i fjor. 17 600 tonn ble transportert til og fra utlandet, 13,0 prosent mer enn i samme periode 2011.

18. desember 2012

Inntektsstatistikk for hushald. Hushaldstypar, 2011

Sterk inntektsauke for pensjonisthushalda

Hushald der hovudinntektstakaren var i slutten av 60-åra, hadde best inntektsauke i fjor. Den sterke inntektsveksten til denne gruppa heng saman med at det no er mogeleg å ta ut alderspensjon samstundes med at ein er yrkesaktiv.

Det var hushalda med dei eldste personane som auka inntektene mest i fjor. Den sterkaste auken i medianinntekt frå 2010 til 2011 finn ein blant hushald der hovudinntektstakaren var i alderen 65-69 år med drygt 7 prosent, målt i faste prisar. Medianinntekta er den midtre inntekta når privathushalda er sorterte etter stigande inntekt. Også andre hushald der hovudinntektstakaren er 60 år eller eldre, auka inntektene klart meir enn hushald med yngre inntektstakarar i fjor.

Fleire kombinerer arbeid og pensjon

Frå og med 2011 er det innført nye reglar om fleksibelt uttak av alderspensjon i alderen 62 til 75 år. Fleksibelt uttak av alderspensjon gjer det mogeleg å ta ut gradert pensjon, og å kombinere arbeid og pensjon fritt utan avkorting av pensjonen. Den sterke inntektsveksten til yngre pensjonisthushald kjem truleg på grunn av dei nye pensjonsreglane som vart innførte i fjor. Desse reglane gjer det mogeleg å ta ut delar av alderspensjonen samstundes med at ein er yrkesaktiv. Statistikken viser at fleire eldre no er yrkesaktive enn for nokre år sidan, og ein større del kombinerer jobb med pensjon. I 2004 hadde 41 prosent av dei i aldersgruppa 65-69 år yrkesinntekt. I 2011 hadde prosentdelen auka til 48 prosent. I aldersgruppa 70-74 år var det ein tilsvarande auke frå 19 til 25 prosent.

Generelt høg inntektsvekst

Median inntekt etter skatt for alle hushald var i fjor på 431 100 kroner. Frå 2010 til 2011 auka medianinntekta for alle hushald med 3,6 prosent, omrekna i faste prisar. Dette var ein klart sterkare inntektsvekst enn i perioden 2009-2010 då tilsvarande auke var på 1,1 prosent.

18. desember 2012

Holdninger til innvandrere og innvandring, 2012

Mer positive til innvandreres arbeidsinnsats

Befolkningen ble mer positive til innvandreres innsats i norsk arbeidsliv i 2012 enn de var året før. Andelen som sluttet seg til påstanden «Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv», økte med 5 prosentpoeng fra 2011 til 2012.

Det framgår av den årlige undersøkelsen av befolkningens holdninger til innvandrere og innvandring som Statistisk sentralbyrå gjennomførte i tiden 2. juli til 11. august i år.

Andelen som sa seg helt eller nokså enige i at «Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv», var 80 prosent i år, mot 75 prosent i fjor. Andelen enige har aldri vært høyere. Spørsmålet ble stilt for første gang i 2002, og da var 66 prosent enige. 11 prosent var uenige i år, og 9 prosent svarte «både og».

Forbigående 22. juli-effekt

Terroraksjonene 22. juli 2011 fant sted under datainnsamlingen til fjorårets holdningsundersøkelse. Svarene som ble avgitt etter 22. juli, viste seg å være noe mer «innvandervennlige» enn dem som ble avgitt i tiden før.

Årets undersøkelse viser at holdningene stort sett har vendt tilbake til nivået før terrorhandlingene fant sted. Mest tydelig ser vi dette i reaksjonen på utsagnet «Innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet». I de første ukene etter terroren var 70 prosent uenige i dette utsagnet. I årets undersøkelse var andelen uenige redusert til 54 prosent. Liknende tendenser finner vi i reaksjonen på utsagnet om at innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge, og at innvandrere bør ha samme muligheter i arbeidslivet som nordmenn.

Hva mener innvandrerne selv?

I år presenterer vi data som viser hva innvandrerne selv mener om de enkelte holdningsspørsmålene. Innvandrere med europeisk bakgrunn er på noen områder minst like kritiske til innvandrere som majoritetsbefolkningen. Det ser vi i spørsmål om misbruk av sosiale

velferdsordninger, krav om mest mulig innordning i samfunnet og i spørsmål om utsiktene til å få en innvandrersom hjemmehjelp eller framtidig svigersønn/svigerdatter.

I andre spørsmål inntar innvandrere og deres norskfødte barn mer velvillige holdninger enn den øvrige befolkningen. Det gjelder i spørsmålet om verdsetting av innvandreres arbeidsinnsats og ønske om at det blir lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i landet. Når det gjelder spørsmålet om verdsetting av innvandreres kulturelle bidrag, er det innvandrere fra verden utenom Europa og Nord-Amerika som er mest positive. Funnene er noe usikre fordi tallet på innvandrere i utvalget er lavt.

Liv Taule (red.)

Kulturstatistikk 2011

Kulturstatistikk 2011 gir eit statistisk bilete av norsk kulturliv. Publikasjonen tek for seg 17 ulike område knytte til kultur, som blir presenterte ved hjelp av tekst, oversiktlege tabellar og figurar slik at stoffet skal vere lett tilgjengeleg.

Denne årlege publikasjonen presenterer ei oversikt over hovudtrekk for kulturen, og han gir også eit bilete av utviklinga innanfor dei ulike områda dei seinare åra.

Statistikkane gir eit breitt bilete av kulturlivet i Noreg, og gir informasjon om utgifter og forbruk til kultursektoren, tal for kulturnæringar, interesse, deltaking og omfang innanfor forskjellige kultur- og medieområde.

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Kongens gate 6, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8529-5 (trykt)
ISBN 978-82-537-8530-1 (elektronisk)
ISSN 0804-3321

Pris kr 300,- inkl. mva.

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
NO-2225 Kongsvinger

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Kongens gate 6, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8593-6 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-8594-3 Elektronisk versjon
ISSN 0801-7603 Trykt versjon
ISSN 0809-4713 Elektronisk versjon

Pris:
Institusjonsabonnement kr 330,- per år
Privatabonnement kr 220,- per år
Enkeltnummer kr 65,-

ISBN 978-82-537-8593-6

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway